

MAGYAR KÖZIGAZGATÁSTUDOMÁNYI INTÉZET.
UNGARISCHES INSTITUT FÜR
VERWALTUNGSWISSENSCHAFT.
BUDAPEST, IV., PÁZMÁNY PÉTER-TÉR 1.

No. 41 szám.

DIREKTOR
MAGYARY ZOLTÁN
IGAZGATÓ

A MEZŐGAZDASÁGI ÜZEMÍV

A MEZŐGAZDASÁG KÖZIGAZGATÁSI SZERVEZÉSÉNEK
SEGÉDLETE

ÍRTA

MÁMAI KISS ISTVÁN

BUDAPEST, 1944.

Előszó.

A közigazgatás az utolsó félévszázad alatt fejlődött ki a nagyüzem méreteire. Ez oly hirtelen, de egyuttal oly fokozatosan történt, hogy a közigazgatás vezetői is alig tudatosították, még kevésbé sikerült a nagyméretben való gondolkozás intézményes biztosítása és mindannak szervezeti megoldása, ami a nagyüzem eredményes vezetéséhez szükséges.

A nagyüzem vezetésének egyik nélkülözhetetlen segédlete az áttekintés a feladatok részletei és azok változásai felett. Ez a feladat természete szerint változó. A katona a térképen tünteti fel a front helyzetét, az ellenség hollétét és a változásokat állandóan továbbvezeti. A kórház egyéni lapot vesz fel minden egyes betegről és azon a kórtörténetet részletesen feltünteti. A pénzügyigazgatás az összes földbirtokokról katasztert-, és az összes adóalanyokról egyénenként nyilvántartást készít. Ez a kiadvány annak a nyilvántartásnak a javaslatát tartalmazza, amely nélkül a mai Magyarország több mint két millió egy holdnál nagyobb mezőgazdasági üzemét áttekinteni nem lehet. Földművelésügyi igazgatásunkat mindeddig az jellemezte, hogy nem érezte az összes mezőgazdasági üzemekre kiterjedő nyilvántartás szükségét, hanem beérte azzal, amit a nagybirtokok önmagukról szolgáltatnak. Hiánya nem maradhatott kihatás nélkül földművelésügyi politikánk eredményeire, pedig megvalósításának lehetőségét a felsorolt példák és a közellátásnak a gazdalapok bevezetésével szerzett tapasztalatai eléggé bizonyítják.

A javaslat, amelyet a kiadvány tartalmaz, a magyar mezőgazdaság viszonyainak vizsgálata alapján induktív módszerrel készült és a hasonló kérdések külföldi megoldásaitól, amelyeket szintén számba vett, lényegesen eltér.

Budapest. 1944. március 15.

MAGYARY ZOLTÁN

1. §. Az általános mezőgazdasági üzemi áttekintés szüksége és fogalma.

I. A társadalmi és gazdasági életben, s ugyanígy a közigazgatásban az eseteknek oly nagy tömegével állunk mindig szemben, hogy azoknak áttekintésére és irányítására való törekvés kétféle segédeszköz kifejlesztésére vezetett. Az egyik a *statisztika*, a másik a *nyilvántartás*. A kettő közül a statisztika a fejlettebb. A kezdetleges adatgyűjtésből a tudomány színvonalára fejlődött és számos külföldi állam mintájára már nálunk is intézményes állást tudott magának kivívni, ami egyrészt a statisztikai szolgálatról szóló külön törvényen (1929:XIX. t.-c.), másrészt a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal felállításán (1897:XXXV. t.-c.) nyugszik. A Központi Statisztikai Hivatal kizárólagos jogot biztosított magának statisztikai felvételek szervezésére, de viszont rendelkezésre áll gazdasági, szociális vagy közigazgatási szempontból szükséges statisztikai adatok gyűjtésére és feldolgozására. A közigazgatás szempontjából e téren leginkább csak olyan hiányok vannak, amelyekért inkább a közigazgatás, mint a statisztika felelős.

A nyilvántartások a statisztikától különböző adatgyűjtések, amelyek azonban a statisztikával annyiban kapcsolatban vannak, hogy tárgyaik ugyanazok az egyedek, illetve jelenségek. Amíg azonban a statisztika azokat név nélkül, az egyes esetek közötti különbségek szándékos elhanyagolásával összesíti, hogy a nagy számok törvényének útbaigazításait keresse és a tömegjelenségek tagolását, arányait, valamint fejlődési irányait kiderítse, addig a nyilvántartások névszerint, egyénien, az egyes eseteket egymástól megkülönböztető konkrét adatok összegyűjtésével szolgálják annak a lehetőségét, hogy az összes eset, vagy legalább azok minél nagyobb része helyesen megítélhető, áttekinthető és alakítható legyen. Minden szervezetben, amelynek mérete vagy feladatköre meghaladja a főnök által való biztos, egyéni ismerés határait, ami pedig igen alacsony, szükség van olyan nyilvántartásokra, amelyek az összes egyéni adatokat a feldolgozást és kezelést lehetővé tevő formában akként tartják készenlétben, hogy a főnök azokat mindannyiszor megtekinthesse és felhasználhassa, ahányszor arra szüksége van. A főnökön kívül azonban használják a nyilvántartásokat annak alárendeltjei és mindazok az egyéb szervek vagy ténylezők, akiknek az adatokra szükségük és azok megtekintésére joguk van. Mindezek a nyilvántartások a múltban rendszerint kötött könyvekben voltak, újabban azonban egyre inkább kartotéklapokon készülnek, amely formának használhatóság tekintetében a másik felett nagy előnyei vannak.

A nyilvántartások terén a gazdasági élet és főleg az irodaiüzem racionalizálása újabban nagy szellemi munkát végzett és nagy nemzetközi értékű eredményeket ért el. Az eredmények elterjedése és rendszeres fejlesztésük biztosítása ezen a téren nehezebb mint a statisztika terén, mivel az ottani intézményes megoldások itt hiányzanak. Gyorsabb a gazdasági élet terén, ahol az új megoldások, ha gazdaságosak, követőkre könnyen találhatnak. A közigazgatásban ez a rúgó kevésbé érvényesül és ezért a vis inertiae-nek és az ötletnélküli régi gyakorlatnak nagy a szerepe.

A nyilvántartások technikai haladásának elhanyagolása azonban csak az egyik hiány, a másik, fontosabb az, ha kár nélkül nem nélkülözhető nyilvántartások *hiányzanak*, vagy a meglévő nyilvántartások egymást *nem teroszerűen egészítik ki*.

Ebben a kiadványban egy olyan nyilvántartásra vonatkozó javaslatot mutatunk be, amely a magyar mezőgazdaság számára nélkülözhetetlen és mindeddig mégis hiányzik.

II. *A mezőgazdasági üzemi nyilvántartás* a mezőgazdasági politika eredményességének alapfeltétele. A mezőgazdasági üzemek közül eddig egyénileg csak a nagy- és középüzemek voltak figyelemmel kísérhetők, amelyek önmagukról üzemi nyilvántartásokat vezettek. Ezek sem voltak azonban egyöntetűek. A kisüzemek tömegéről viszont semmi sem állt rendelkezésre, pedig azok teszik ki az ország területének kétharmadát. A mezőgazdaság fejlesztésére irányuló minden közületi törekvés sikere az egyes üzemek magatartásán fordul meg, s ezért csak az üzemeken keresztül érhető el. Csak az egyes üzemek jellemző adatait feltüntető nyilvántartás alapján lehet megítélni azt, hogy az üzem mire képes, hogy az üzem mit teljesít, fejlesztéséhez mire van szükség és hogy tanácsadás, segélynyújtás (különböző akciók révén), vagy hatósági beavatkozás milyen hatást vált ki? Csak az egyéni adatok ismerete alapján lehet az üzemeket összehasonlítani, mintaiüzemekre, haladó üzemekre, nem haladó és elmaradott üzemekre osztályozni. Csak ilyen adatok ismeretében lehet tervezni, a feladat nagyságát meghatározni, súlypontot alkotni. Ha választani kell, mert egyszerre az összes üzemeket fejleszteni nem lehet, csak így lehet kiválasztani azokat, amelyekkel indulni lehet. A feladat rendszerint az lesz, hogy ki kell keresni azokat az üzemeket, amelyeknek teljesítménye az átlag alatt van és azokat kell megjavítani, hogy ők is elérjék azt, amit már sokan elértek. Amikor pedig csúcsteljesítményekre van szükség, azt a legjobbaktól lehet várni, de azoknak a kiválasztása is tárgyilagosan és a közérdeknek legmegfelelőbbben csak ilyen nyilvántartás segítségével lehetséges.

A nyilvántartásnál az üzem egészén van a hangsúly, annak összes problémáin és nemcsak egyes meghatározott termelvényein. Esetleges különleges kívánalmakat is csak akkor lehet támasztani, ha az üzem egészét ismerjük.

A növénytermelés és állattenyésztés egyaránt csak többévi következetes munkával emelhető maradandóan magasabb színvonalra és csak így fokozható az intenzitása. Ezért a nyilvántartá-

soknak olyanoknak kell lenniök, hogy alkalmasak legyenek több évet felölelő időszak fejlődésének feltüntetésére is.

Az ilymódon szerkesztett mezőgazdasági üzemi nyilvántartásnak egyik legnagyobb értéke az, hogy alkalmas a földművelésügyi kormányzat s közigazgatás személyzetében elkerülhetetlen személyi változások káros hatásainak jelentékeny csökkentésére, valamint a specializálódás érdekében létesített különböző dekoncentrált szervek és köztestületek, valamint érdekképviseltek közti összhang biztosítására. Az eddigi helyzet ugyanis az, hogy az egyes üzemek adatait, állapotát és színvonalát feltüntető nyilvántartás hiányozván, minden szervnek, minden hivatalnoknak, aki valamelyik járásba, megyébe vagy nagyobb körzetbe kerül, ott nagy fáradtsággal kell helyi ismereteket szereznie, ami az eddigi szervezetlenség miatt csak gyarlóan sikerülhet és az üzemek túlnyomó részére konkrét adatokhoz nem is tud eljutni. További nagy hátrány az, hogy más adatokat ismer meg és azokból más véleményt alkot magának a járási gazdasági felügyelő, másokat az állatorvos, mást a vármegyei feletteseik, mást a mezőgazdasági kamara, mást a szőlészeti- és borászati, mást a kertészeti felügyelő és az állattenyésztés szervei stb. Végül reménytelenné teszi a helyzetet az, hogy mindezek a szervek áthelyezés vagy más változás esetén, intézményes üzemi nyilvántartás hiányában, saját fejükben magukkal viszik összes ismereteiket és utódjuknak újból előlről kell az adatgyűjtést kezdenie, mire pedig valamennyire tájékozódik, gyakran újabb változás áll elő és minden kezdődik előlről. Így a mezőgazdasági üzemek tulajdonosai, a gazdák pedig azt látják, hogy a földművelésügyi igazgatás közegei, akikkel érintkeznek, ha kiváló szakemberek is, a helyi ismeretek tekintetében többnyire kezdők, ami akadály a szaktudásuk érvényesítésének is.

A mezőgazdasági üzemi nyilvántartás ezzel szemben azt fogja jelenteni, hogy minden mezőgazdasági üzemről, amely az 1 holdat eléri vagy meghaladja, annak összes lényeges adatait feltüntető nyilvántartás fog rendelkezésre állani. Ez a nyilvántartás 1—5 kat. hold közt egyszerűbb lesz (neve: üzemplap), 5 holdon felül részletesebb (neve: üzemív). Ha bármely közigazgatási szervben változás történik, az adatok ottmaradnak, az utód a nyilvántartást kézbevéve, az üzemről azonnal ugyanolyan képet alkot magának, amilyennek azt az elődje látta, és így könnyű lesz folytatólagosan következő intézkedést tenni, ugyanígy könnyű lesz elérni, hogy a gazdasági felügyelő, az állatorvos, a mezőgazdasági kamara és bármely egyéb szakszerv, amely a községben megfordul és valamely üzemre vonatkozólag rendelkezik, csak olyan intézkedést adjon ki, amely nem ütközik a többiek intézkedéseivel, ha nem is voltak bizottságilag együttesen jelen.

Ha így látjuk a mezőgazdasági üzem nyilvántartását, akkor nem zárkozhatunk el annak felismerése elől, hogy anélkül tervszerű mezőgazdasági politika nem lehetséges. Anélkül sem mezőgazdasági programot, sem az egész országra kiterjedő akciót eredményesen végrehajtani nem lehet. A mezőgazdasági üzemi nyilvántartást külföldön is mindenütt bevezették, kiváló eredmé-

nyekre, nagy haladásra vezetett. Ezért reálisan várható, hogy *a javasolt mezőgazdasági üzemi nyilvántartásnak Magyarországon való sikeres bevezetése nem fog kevesebbet jelenteni mint azt, hogy a magyar mezőgazdasági politika eddigi extenzió korszakából annak intenzió korszakába fog átlépni.*

2. §. Kísérletek a mezőgazdasági üzemi áttekintés biztosítására.

A mezőgazdasági üzemi áttekintés szüksége csak újabban merült fel. Az egyes üzemek sajátmaguk feletti áttekintése régebbi eredetű és azt az üzemek, különösen a nagyobb üzemek, a maguk szempontjainak és szükségleteinek megfelelően biztosították is. Gondoljunk csak például azokra a különböző jobbágyösszeírásokra, amelyeket az egyes földesúri gazdaságok időnkint eszközöltek. A kötött gazdaság megszűnésével és a mezőgazdasági ismeretek, közelebbről üzemtani ismeretek, fejlődésével az egyes üzemek sajátmaguk feletti áttekintése elsősorban ú. n. számtartási irányban fejlődött. Ez természetes következménye volt a piacszerű gazdálkodásnak és a szabadversenynek, amely az ipar és a kereskedelem terén is az üzemi áttekintést elsősorban számtartási eszközökkel, a kettős könyvvitellel biztosította. A számtartási eredményeket a szabadversenynek megfelelően elsősorban az egyéni haszon és jövedelmezőség szempontjából vették fel és kezelték. Ezzel egyrészt üzemen belüli szempontokat is elhanyagoltak, mint például — a helyes felismerésig — a talajerőfenntartás szükségességét. A közösségi szempontokra természetesen még kevésbé került sor. Annál inkább, mert a számtartási eredmények az üzemi vezetőség legféltebb „üzleti titkai” közé tartoznak, amelyek fölötti áttekintésre a szabadverseny szelleme lehetőséget nem engedett.

Először a tudományos vizsgálódás és még inkább a mezőgazdasági érdekképviselők munkája tette szükségessé az egyes mezőgazdasági üzemek feletti üzemi áttekintést. Ezt az önként vállalkozó üzemek számtartásának egységes rendszerbe való foglalásával és a különböző, ú. n. számtartási központok általi kiértékelésével oldották meg. Az így beszervezett „számtartó gazdaságok” adatait a reprezentatív statisztika eszközeivel dolgozták fel. Az eredményeket pedig egy-egy ország vagy országrész üzemekre, illetve mezőgazdálkodására általánosítással próbálták hasznosítani.

Az így elért eredmények igen értékesek és nagy mértékben előmozdították a mezőgazdasági üzemi áttekintés kérdésének előbbrehaladását. Teljes értékű eredményekre azonban még ott sem vezettek, ahol a számtartó gazdaságok száma nemcsak abszolút számban, hanem aránylag is sokkal nagyobb, mint nálunk.¹

A mezőgazdasági számtartás útján való áttekintés ugyanis egyrészt lassú ütemű. A sok apró részletre kiterjedő számtartási eredmény feldolgozása időt igényel. Ezen felül a számtartó gazdaságok száma — különösen magyar viszonylatban — oly csekély,

¹ 1939-ben a német birodalmi számtartási hálózatba kb. 60.000 gazdaság volt beszervezve, ugyanakkor nálunk mintegy 500.

hogy a feldolgozásuk alapján nyert eredmények általánosítása, még a reprezentatív statisztika valószínűségszámítási eljárásainak szigorú betartása esetében is tévedésekre vezethet. Végeredményben: a számtartó gazdaságokra alapozott üzemi áttekintés egyfelől csak a gazdaságok igen kis számára nyújt — bár igen alapos és talán túl részletes — adatokat, másfelől az általánosítás révén csak csekélyebb értékű országos eredményeket lehet elérni.

Az ország és az egyes közigazgatási egységek (vármegyék, járások) mezőgazdasági üzemi áttekintését kívánja szolgálni a *mezőgazdasági statisztika*. Ez azonban csak az egyes ágazatokra vagy üzemi adatokra nyújt áttekintést, de — kevés kivételtől eltekintve — az üzemek egészére nem. Eszközei különben is statisztikaiak, amiből következik az egyéni áttekintés teljes hiánya. Vagyis az egyes üzemek feletti áttekintést nem biztosítja, következésképpen az üzemek nem hasonlíthatók össze és így az üzemi fejlesztésnek alapjául még az üzemstatisztikai felvételek sem alkalmasak.

Ezek a hiányosságok késztettek mind nálunk, mind külföldön az üzemi áttekintésnek új alapokon való biztosítására.

Mivel a magyar üzemi áttekintés biztosítására szolgáló kísérletek egyes külföldi — különösen német és svájci — eredmények alapján indultak meg, először ezeket a külföldi megoldásokat kell ismertetnünk.

Németországban a mezőgazdasági üzemi áttekintés biztosítása, eltekintve a Birodalmi Statisztikai Szolgálat által végzett mezőgazdasági statisztikától, a Reichsnährstand Statisztikai Szolgálatának a feladata.

A Reichsnährstand statisztikai szolgálata a maga feladatait a következő eszközökkel látja el:

1. Járási gazdasági adattár (*Kreiswirtschaftsmappe*),
2. mezőgazdasági üzemív és üzemlajstrom (*Hofkarte und Hofliste*),
3. mezőgazdasági számtartás-statisztika (*Buchführungstistik*),
4. gazdasági tudósító szolgálat (*Berichterstatterdienst*),
5. talajértékelés (*Reichsbodenschätzung*).²

A Reichsnährstand statisztikai szolgálatának fenti eszközeiből jelen helyen csak a mezőgazdasági üzemívvel és üzemlajstrommal kívánok közelebbről foglalkozni. A többivel kapcsolatban utalok az idézett irodalomra.³

² V. ö. *H.-L. Fensch*: Arbeiten und Ziele des Reichsnährstandes auf dem Gebiete der bäuerlichen Betriebsforschung. Sonderdruck Forschungsdienst Band 5, Heft 10, Berlin, 1938. Lásd még: *Matócsy Máttyás*: A statisztika a német mezőgazdasági termelés szolgálatában. Magyar Statisztikai Szemle 1941. évf. 3—4. szám, továbbá *Kiss István*: Magyar tanulmányok a Reichsnährstand statisztikai szolgálatáról. Közigazgatástudomány 1942. 143—150. old., valamint *Goltner Dénes*: A Hofkarte szerepe a német mezőgazdaságban, *Mezőgazdasági Közöny* 1940. évf. 9. szám.

³ Az előbb idézettekén kívül a járási gazdasági adattárra vonatkozóan lásd még: *Mámai Kiss István*: A közigazgatási adattárak (előkészületben), a talajértékelésre vonatkozólag pedig: *Schmidt Adám*: Adóztatás az átlaghozadék alapján. Közigazgatástudomány 1942. 205—224. old.

A mezőgazdasági üzemív (Hofkarte) nem statisztikai kérdőív, hanem nyilvántartási célokat szolgáló kartotéklap, amelyen az adatok legnagyobb része négy évig vezethető tovább. A négy év elteltével új lapot állítanak ki.

Az üzem azonosítási adatain (tulajdonos, üzemvezető neve, az üzem székhelyének pontos címe stb.) az üzemív a következő kérdéscsoportokban tartalmazza az üzem minden lényeges adatát:

- I. Családtagok és üzemi alkalmazottak (14 éven felül).
- Ia. Élelmezett személyek.
- Ib. Lakásviszonyok.
- II. A gazdaság területe (művelési ág szerinti megoszlás külön a saját tulajdonú és külön a bérelt területre).
- IIa. Haszonbérbe adott terület.
- IIb. Parcellák száma.
- III. Egységérték és talajbecslés (kataszteri- és klímaérték).
- IV. Szántóföldi vetésterület.
- V. Hektáronkénti átlagtermés.
- VI. Közbirtokossági jogosítványok.
- VII. Terméseredmények.
- VIII. Másodtermények.
- IX. Halastó.
- X. Gyümölcsfák.
- XI. Gépesítés.
- XII. Vízellátás és villanyellátás.
- XIII. Takarmányárak.
- XIV. Trágyatelepek.
- XV. Üzemi különjeljesítmények.
- XVI. Állatállomány darabszámban.
- XVII. Állatállomány számos állatban.
- XVIII. Tejtermelés.
- XIX. Értékesítés.
- XIXa. Sertéshizlalás.
- XX. Technikai melléküzemek.
- XXI. Megjegyzések (időjárás viszonyok, elemi károk stb.).⁴

A mezőgazdasági üzemívet először 1937 nyarán töltötték ki. 1937 novemberében a kitöltés munkáját a Birodalom akkori területén közel 2,000.000 üzemre és a birodalom mezőgazdasági területének kerekén 90%-ára már be is fejezték.⁵

A fentebb ismertetett üzemívet már a második négyéves időszakra állították ki, vagyis az 1941—1944. évekre.⁶

A mezőgazdasági üzemívet a Német Birodalomban általában az 5 hektárnál nagyobb gazdaságokról állítják ki. Egyes különösen intenzív mezőgazdasági területeken, mint pl. Nyugat- és Dél-Németország, pedig az üzemív alsó területi határa 2 hektár. Az ezen a határon aluli területű üzemekről az ú. n. *mezőgazdasági üzemplajstromot* (Hofliste) veszik fel.

Az üzemplajstrom egy-egy ívén 8—8 gazdaság következő adatait tüntetik fel külön-külön és összesítve: Név, lakcím, összes terület, ebből bérelt terület, mezőgazdasági terület, a kenyérmagvak (búza, rozs, tönköly), valamint a zab és a burgonya vetésterü-

⁴ V. ö. a felhívott irodalomból Matolesy, Kiss és Goltner idézett cikkeivel, továbbá Hofkarte des Reichsnährstandes. Genehmigt gemäss Verordnung v. 13. Febr. 1939. Statistischer Zentrallausschuss. (Verfügung vom 1. Oktober 1940.), valamint az 1. ábrával.

⁵ V. ö. Fensch: id. mű 5—6. old.

⁶ V. ö. Kiss: Magyar tanulságok... c. id. cikk.

Hofkarte des Reichsnährstandes

Bestandsart gemäß Verordnung v. 12. März 1936
 Reichlicher Nahrungsmittelgesetz (Einführung vom 1. Oktober 1940.)

--	--	--	--	--	--

Landesbauernschaft: ..... Ortsbauernschaft: .....

Kreisbauernschaft: ..... Gemeinde: ..... Ortsgemeinschaft: .....

Hofbezeichnung: ..... Name/Vorname .....
Orts-Nummer des Bauern-Kontrollamtes

Landwirtschaft Hauptberuf? ja - nein. Name des Verpächters: .....

Erbhof / Eigentum Pachtung / Verwaltung. Name des Verwalters: .....

I. Familien- u. Betriebsangehörige über 14 Jahre		1941		1942		1943		1944	
		männlich unter 18 J. u. bar	weiblich	männlich unter 18 J. u. bar	weiblich	männlich unter 18 J. u. bar	weiblich	männlich unter 18 J. u. bar	weiblich
Zählung berücksichtigt	Betriebsleiter								
	familieneigene Arbeitskräfte								
	Aufsichtskräfte, Rechnungsführer usw.								
	Gutsbauern, Vorarbeiter usw.								
	Melker, Schäfer, Schweinewarten ...								
Nicht ständig berücksichtigt	sonstige familienfremde Arbeitskräfte (einschl. Knechte u. Magde)								
	Zusammen								
a) Zahl									
b) Arbeitstage*									

I a) Befähigte Personen	1941	1942	1943	1944	1941	1942	1943	1944	
voll befähigte Familienangehörige unter 14 Jahren					vollbefähigte familienfremde Arbeitskräfte				
voll befähigte Familienangehörige von 14 Jahren und darüber einschließlich Alleinsteller					Reputatempfänger (Anzahl der Familien)				

I b) Zahl der betriebsfremden Werkwohnungen .....

II. Bewirtschaftete Fläche	1941			1942			1943			1944			II a) Verpachtete Flächen <small>(in der bewirtschafteten Fläche nicht enthalten)</small>						
	ha	ar	‰	ha	ar	‰	ha	ar	‰	ha	ar	‰	ha	ar	‰	1941	1942	1943	1944
Ackerland																			
Garten- u. Obstland																			
Wiesen mit 1 Schnitt																			
Wiesen mit 2 Schnitten																			
Wiesen mit 3 und mehr Schnitten																			
Streuwiesen																			
Weiden																			
Eutungen (Schafweiden)																			
Almen (Alpen)																			
Hedland																			
Moorweiden																			
Landw. Nutzfläche																			
Forsten, Holzungen																			
Ob- und Unland																			
Sonst. (Wege, Hofraum, Gebäude usw.)																			
Gesamtfläche d. Betriebes																			
dav. zugepacht. Ackerland																			
" " " Wiesen																			
" " " Weiden																			
" " " Sonstige																			

II b) Zahl der bewirtschaft. Teilfläche

III. Einheitswert u. Bodenbeschätzung
 Einheitswert 19... des Betriebes RM für insges. ha ...
 Mindestbewertung? ja - nein
 Einheitswert RM je ha Landwirtschaft ...
 Zu- Ab- ...
 ... mit ... RM
 Bodentimmzahl nach Reichsbodenbeschätzung

* Gesamtzahl der von den nicht ständigen Arbeitshäften geleisteten Arbeitstage.

1. ábra. A német Hofkarte első oldala.

Lfd. Nr.	Name, Vorname des Landwirtes, Straße, Hausnummer, Hofbezeichnung	Jahr	Gesamtfläche des Betriebes (einschl. Pacht)		davon Pachtland u. Allmendestücken		Landw. Nutzfläche (einschl. Pacht)		Brotgetreide (Weizen, Roggen, Speltz)				
			ha	ar	ha	ar	ha	ar	Anbau		Ertragsgesamt	Verkauf aus d. Ernte	
			ha	ar	ha	ar	ha	ar	ha	ar	dz	dz	
		1941											
		1942											
		1943											
		1944											
		1941											
		1942											
		1943											
		1944											
		1941											
		1942											
		1943											
		1944											
		1941											
		1942											
		1943											
		1944											
		1941											
		1942											
		1943											
		1944											
		1941											
		1942											
		1943											
		1944											

2. ábra. A Német Hof-

lete és terméseredménye, különleges termelési ágak területe (szőlő, dohány stb.), az állandó zöldterület nagysága, szarvasmarhák száma összesen, külön a tehének száma, eladásra és házivágásra hizlalt sertések száma, a tehenenkénti átlagos évi tejhozam, a tojótyúkok száma, az üzem egységértéke, a kiépített trágyatelepek és trágyalékutak befogadóképessége, a takarmányfüllesztők befogadóképessége zöldtakarmányra és takarmányburgonyára, megjegyzések (jövedelemkiegészítés stb.).⁷

A mezőgazdasági üzemívet és üzemlajstromot az érdekelt gazdák közreműködésével a községi parasztvezető (Ortsbauernführer) állítja ki. A kiállított felvételi példány a járási parasztszövetséghez (Kreisbauernschaft) kerül, ahol a megfelelő átvizsgálás és a számítási hibák helyesbítése után az adatokat az ott tárolt kartonokon is ávezetik és a községi parasztvezető példányait mappában tárolva visszaküldik. Az egyes gazdaságok a Hofkarte adatait külön füzetben a maguk számára is vezethetik. Ez a „Meine Hofkarte“ egyéb feljegyzésekre is lehetőséget ad.

A mezőgazdasági üzemív (Hofkarte) és üzemlajstrom (Hofliste) célja elsősorban a gazdasági tanácsadás megkönnyítése. A gazdasági tanácsadónak nem kell először az üzem felől tájékozódnia, hanem az üzemív, illetve üzemlajstrom alapján azonnal a tárgyra térhet át, ami számára is és a gazda számára is időmegtakarítás. Célja továbbá az összehasonlítás lehetővé tétele mind az egyes gazdaságokon belül az egyes gazdasági évek között, mind pedig egy-egy község különböző gazdaságai között. A termelési csata végrehajtásának ez az összehasonlítás igen fontos eszköze. Az üzemív és üzemlajstrom ezenkívül összekötő eszköz a Birodalmi Élelmezési Rend és az egyes üzemek között. Ez mind a szóbeli, mind az írásbeli érintkezésnél nagy könnyebbség. Szinte felbecsülhetetlen jelentősége volt az üzemívnek a korlátozott élelmiszer- és takarmánygazdálkodás bevezetésénél és lebonyolításánál is. Végül az üzemív szolgál kiinduló alapul az agrárstatisztika megfelelő megalapozásánál.⁸

Svájcban, ahol a mezőgazdasági számtartásnak *Laur* hatása alatt már igen régi és jelentős multja van, a háborús nehézségek miatt nemzeti mezőgazdasági termelési versenyt kezdeményeztek. A termelési versenyben való részvétel nem kötelező ugyan, de azt általában állampolgári kötelességnek tartják.⁹

A termelési versenyben résztvevők üzemí könyvet kötelesek vezetni. *Az üzemi könyv (Betriebsbüchlein)* a kisebb gazdaságokban 32, a nagyobbakban 48 ívoldalas könyv, amely a következő kérdéscsoportokban tartalmazza a gazdasági minden lényeges adatát:

⁷ V. ö. a felhívott irodalommal, továbbá Hofkarte des Reichsnährstandes 1941/44. Liste der Betriebe unter... ha landw. Nutzfläche, valamint a 2. alatti ábrával.

⁸ V. ö. *Kiss*: Magyar tanulások stb. Közigazgatástudomány 1942. 144. old., valamint az ott felhívott irodalmat.

⁹ V. ö. a Szövetségi Közgazdasági Osztály vezetőjének, *Stampfli*-nak a svájci Hof-Chronik-hoz írt előszavával. *Betriebsbüchlein* Ausgabe A. 1941. Hof-Chronik und Ausweis über Betriebsleistungen im Dienste der Nahrungsmittelversorgung des Landes für das landwirtschaftliche Heimwesen der Familie, Herausgeber: Eidgenössisches Volkswirtschaftsdepartement.

EIDGENÖSSISCHES VOLKSWIRTSCHAFTSDEPARTEMENT
 DÉPARTEMENT FÉDÉRAL DE L'ÉCONOMIE PUBLIQUE
 DIPARTIMENTO FEDERALE DELL'ECONOMIA PUBBLICA

Hof-Chronik

und Ausweis über Betriebsleistungen im Dienste der Nahrungsmittelversorgung des Landes
 für das landwirtschaftliche Heimwesen der Familie

Chronique de la ferme

et justification de l'œuvre accomplie en faveur de l'approvisionnement du pays
 de la famille de

Cronaca del podere

e documentazione dell'opera compiuta in favore dell'approvvigionamento del paese
 della famiglia del sig .....

Vorname
 Prénom
 Cognome

Geschlechtsname des Mannes
 Nom de l'époux
 Nome del marito

Geschlechtsname der Ehefrau
 Nom de l'épouse
 Nome della moglie

Ort - à - in .....

5. ábra. A Svájci Betriebsbüchlein belső címlapja.

A gazdaság története (Heimwesen). (A birtok átvételének időpontja, módja, az átvételkori nagyság, az azóta történt változások stb.).

I. Család és háztartás.

- A) Család (a gazda, a felesége és a gyermekek neve, életkora esetleges megjegyzések).
- B) Háztartás (a háztartásban ellátott személyek számának évi átlaga) 1940-től 1950-ig.
- C) Az állandóan foglalkoztatott nem családtag munkaerők (familienfremden Arbeitskräfte) (neve, foglalkozási viszonya, illetőségi helye, belépésének és kilépésének ideje).
- II. Művelési ágak. (Művelési ágak és vetésterületek árakban 1938-tól 1950-ig, ezenkívül itt tüntetik fel a gyümölcsfák számát és a községi mezőgazdasági hivatal igazolását).
- III. Állatállomány. Tartalmazza 1938-tól 1940-ig az állatállomány-fajták szerinti darabszámát (a szarvasmarhánál és sertéseknél kor és ivar szerinti megoszlásban), tartalmazza továbbá a méhcsaládok számát és az állattenyésztési felügyelő igazolását.
- IV. Üzemi teljesítmények. Az alább felsorolandó ágazatok szerint tartalmazzák az üzem által eladott termények megnevezését, mennyiségét, a vevő nevét és a megfelelő községi hatóság igazolását.
- A) Kenyérmagvak. Az igazolást a községi gabonahivatal teljesíti.
- B) Vetőmagvak. Az igazolást a vetőmagtermelési szövetség vezetője teljesíti.
- C) Szemestakarmányok. Az igazolást a községi gabonahivatal teljesíti.
- D) A kenyérgabona-önellátás mértéke. Az igazolást az őrlési jegyek alapján a községi gabonahivatal teljesíti.
- E) Széna- és szalmaeladás. Az igazolást a községi mezőgazdasági hivatal teljesíti.
- F) Burgonya-, takarmány- és cukorrépa eladás. Az igazolást a községi mezőgazdasági hivatal teljesíti.
- G) Zöldségfélék, olajos- és rostonövények eladása. Az igazolást a községi mezőgazdasági hivatal teljesíti.
- H) Gyümölcs-, csemegeszőlő- és boreladás. Hatósági igazolás helyett a vevőnek kell az átvételt igazolnia.
- I) Faeladás. Az igazolást a községi hivatal teljesíti.
- K) Tej-, tejszín- és vajeladás. A szállított mennyiségeket havonként kell bejegyezni. Az igazolást a tejgyűjtő vagy tejtvasárló stb. teljesíti.
- L) Haszon- és vágóállateladás. Az igazolást az állattenyésztési felügyelő teljesíti.
- M) Különféle szállítások. (A fent fel nem sorolt terményfélékből történt eladások.)
- N) Harmadik személyek részére végzett fontosabb munkák (fuvarozás, szántás, aratás, nagyobb napszámmunkák [Fronden]). Az igazolást a községi mezőgazdasági hivatal teljesíti.
- V. Fontosabb események. Gazdasági és családi események feljegyzése. Elért jutalmak. A nemzeti termelési verseny vagy más hasonló akció során elért jutalmak, kitüntetések. A bejegyzést az illetékes hivatal teljesíti.¹⁰

A fent ismertetett üzemi könyv a kisebb gazdaságokra vonatkozik. A nagyobb gazdaságokra a már említett 48 oldalas, B. jelű kiadás szolgál, amely ettől csak az oldalszámban különbözik, ami annyit jelent, hogy egyes adatok bevezetésére több hely áll rendelkezésre.

Az ismertetett külföldi megoldásokkal szemben a magyar kísérletek a kísérletezés fokozatán vannak. Ezen a téren komoly

¹⁰ V. ö. Betriebsbüchlein Ausgabe A. 1941. id. mű.

eredményt úgyszólván csak a statisztikai jellegű üzemi áttekintés ért el az 1935-ös mezőgazdasági felvétellel.¹¹

A magyar kísérletek több egymástól független formában indultak meg. Mégpedig:

1. Az Erdélyi Magyar Mezőgazdasági Egyesület (EMGE) által az erre önként vállalkozó tagjai közreműködésével vezetett „Üzemi lap”. Ez úgyszólván szó szerinti fordítása a német Hofkarte-nek. Leglényegesebb eltérései:

a) Az üzemi lap nem négy, hanem csak három évig vezethető;

b) új témaanyagként a részesmunkára vonatkozó adatokat (terület kiadott, illetve kapott termés) is tartalmaz. Ezzel szemben elhanyagolta a halastavak adatát, bár az annak megfelelő helyet üresen kihagyta és kevesebb teret engedett a gépeknek és a takarmánytároló berendezéseknek.¹²

2. A Magyarországi Németek Szövetsége (Volksbund der Deutschen in Ungarn) által a saját tagjai által birtokolt mezőgazdasági üzemekről 1941-ben felvett „Évi üzemi áttekintés” (Jahresübersicht des Hofes), amely — az általunk ismert formában — az évi továbbvezetési lehetőség kizárásával közöl az üzemről adatokat, mégpedig az azonosítási (név, lakhely stb.) adatok után:

1. Közlekedési viszonyok (vasútállomástól, piactól való távolság).
2. Család. A gazda és felesége neve, vallása, a gyermekek száma, a szülők és a nagyszülőkre vonatkozó feljegyzések.
3. Állandó munkások száma és a kifizetett bérek.
4. Napszámberékek.
5. Művelési ágak.
6. Szántóföldi vetésterület.
7. Terméseredmények.
8. Gyümölcsfák.
9. Köztestermelés.
10. Mezőgazdasági gépek
11. Takarmányfüllesztők.
12. Szénatárolók.
13. Trágyatelepek és trágyalékutak.
14. Vízellátás.
15. Villanybekötés.
16. Állatállomány.
17. Tejtermelés.
18. Sertéshizlalás.
19. Értékesítés.
- 19a. Elért átlagárak.
20. Megjegyzések (talajminőség, időjárás, adózás, épületek).

Az évi üzemi áttekintés a német mezőgazdasági üzemívnek igen leegyszerűsített megoldása. A leegyszerűsítés részint a tudakolt kérdésekben, részint pedig abban nyilvánul meg, hogy ez nem nyújt több évre vonatkozó áttekintést, hanem mindig csak egy-egy évre és így lényegileg nem más, mint egyéni kezelésre is alkalmas számlálólap.

¹¹ V. ö. Kiss István: A magyar mezőgazdaság felépítése 1935-ben. Közigazgatástudomány 1942. 97. old.

¹² V. ö. üzemi lap, é. n. Minerva-nyomda Rt. Kolozsvár, 16.015. sz. Az üzemi lapot egyébként Farkas Árpád, a kolozsvári mezőgazdasági főiskola üzemtan-tanára tervezte és azt tudomásunk szerint elsőkizben 1943-ban töltötték ki.

3. A Magyar Közigazgatástudományi Intézet által Komárom vármegye gesztesi- és tatai járásaiban az összes 1 kat. holdon felüli gazdaságokról kiállított termelési lap.¹³

A termelési lapok, amint a mellékletből kitűnik, nem továbbvezethetők. Felvételük elsősorban kísérleti okokból történt.

A kísérlet okai a következők voltak:

a) A Magyar Közigazgatástudományi Intézet tervbe vette a mezőgazdasági üzemi áttekintés kérdéseinek elméleti kidolgozását.¹⁴ Ennek során elkészítette mind a mezőgazdasági üzemi ív (az öt kat. holdnál nagyobb gazdaságokra), mind pedig a mezőgazdasági üzemplap (az öt kat. holdnál kisebb gazdaságokra) tervezetét. A tervezetét szakértőkkel letárgyalta és részint a szakértekezlet hatása alatt, részint saját megfontolásaiból szükségesnek vélte, hogy azt először kisebbmértű felvétellel próbálja ki.

b) A mezőgazdaság fejlesztéséről szóló 1942:XVI. t.-c. rendszerezte a községi gazdasági előljárók intézményét, amelyek beállítására jelenleg folyamatban van, de a fentebb említett járásokban már a községek nagy részében meg is történt.

Mind a törvény, mind a 133.100/1942. F. M. sz. végrehajtási rendelete a gazdasági előljárók számára alapelveként írják elő a mezőgazdasági üzemek feletti áttekintést. Tekintettel azokra a törekvésekre, amelyekkel a Magyar Közigazgatástudományi Intézet a fenti járásokat mintajárásokká igyekszik fejleszteni, szükségesnek látszott a gazdasági előljárók áttekintési munkájának a megkönnyítése. Ennek egyik eszköze a kiállított termelési lap, másik eszköze pedig az ennek alapján elkészített grafikus áttekintő-tábla.¹⁵

c) A *Jurcsek-terv* néven ismeretes kötelező termelési és beszállítási renddel kapcsolatban felmerült intézeti feladatok is szükségessé tették a mezőgazdasági üzemek áttekintésére szolgáló gyors megoldás kidolgozását, hogy így a kötelező beszállítással kapcsolatos üzemi áttekintésre tárgyalási alapul vehető tervezet álljon rendelkezésre. Ezt a célját a termelési lap el is érte, mert az alább ismertetendő „*Gazdakönyv*“, illetve „*Gazdalap*“ egyes különleges közellátási céljaitól eltekintve, nagyban-egészében megegyeznek vele.

A termelési lapokat az 1943 január végének megfelelő állapot szerint töltötték ki. Az adatokat két irányban dolgoztuk fel:

a) Az összes termelési lapokat az egyes gazdaságok egyéni elkülönítésével Höllerith-rendszerű statisztikai gépszámláló-kártyákra tettük át, mégpedig egyes adatok kivételével (életkor, gyermekszám, iskolai végzettség stb.), amelyek csak összevont típusokban kerültek rá a kártyára, valós számadatokkal. A gépi feldolgozás folyamatban van és annak eredményeiről más helyen fogunk beszámolni.

b) A termelési lapok alapján a 2. sz. mellékletben bemutatott Községi áttekintő ábrát készítettünk el a két járás minden községéről.

A termelési lapokat, valamint a községi áttekintő ábrát számsoros és betűsoros mutatóval, valamint tájékoztató megjegyzésekkel (eligazítóval) felszerelve a Magyar Közigazgatástudományi Intézet ajándékkul megküldötte mindkét

¹³ V. ö. az 1. sz. melléklettel.

¹⁴ V. ö. Kiss: Magyar tanulságok stb. c. id. cikk.

¹⁵ V. ö. a 2. sz. melléklettel.

járás gazdasági előljáróinak. Azokban a községekben, amelyekben a gazdasági előljáró még nincs kinevezve, a gyűjteményt a községi előljáróság kapta meg. Egyben megfelelő használati utasítást is kaptak. A gazdasági előljárókat pedig 1945 májusában egy rövid tanfolyam keretében erre külön ki is képeztük. A községi áttekintő ábrát valamint a mutatókat az Intézet gyűjtőtokokba foglalva hasonló módon megküldötte mindkét járás gazdasági felügyelőinek, illetve a két járás teljes gyűjteményét a tatai m. kir. téli gazdasági iskola és gazdatanácsadó állomás igazgatóságának. Egy teljes sorozat pedig az intézeti kutatás céljait szolgálja.

A közönséggel közvetlenül érintkező mezőgazdasági közigazgatási és tanácsadószervek illetén felszerelésével óhajtja az Intézet kikísérletezni, hogy a szervezet részéről milyen eredmények várhatók az intézményesített, az egyéni kezelésre módot adó mezőgazdasági üzemi áttekintés bevezetésétől.

4. A m. kir. Közellátásiügyi Miniszter 102.800/1943. K. M. sz. rendeletében elrendelt és a 700.700/1943. K. M. sz. rendeletben foglalt 4. számú utasítás alapján kitöltendő *Gazdakönyv* és *Gazdalap*.

A kötelező terménybeszolgáltatással kapcsolatos kormányrendeletek során a terménybeszolgáltatási kötelezettség megállapítására és igazolására az 1943/44. gazdasági év folyamán, és előreláthatóan a következő évek folyamán is, minden egyes gazdaságról a gazda birtokában maradó „Gazdakönyv“-et és a nyilvántartó hatóság birtokában maradó „Gazdalap“-ot kell kiállítani.¹⁶

A „Gazdakönyv“ és a „Gazdalap“ tartalmilag megegyeznek. Technikailag a „Gazdakönyv“ a kisgazdaságokra A6, a nagyobb gazdaságokra (100 kat. hold szántón felül) A5 méretű füzet, a „Gazdalap“ pedig A4 méretű kartónlap. A kisgazdaságokra és a nagygazdaságokra érvényes „Gazdakönyv“-ek között csak a terjedelemben, tartalomban pedig csak az ellátottak adataiban van eltérés. A csatolt „Gazdalap“-ból annak tartalma és rendszere áttekinthető és így tartalmi ismertetésével nem kell foglalkoznunk.

A „Gazdalap“ közellátási céljain kívül egyben olyan üzemi felvételt jelent, amely egyes témakörökben még az 1935-ös mezőgazdasági összeíráson is túlmegy. Ilyen a magyar mezőgazdaságban még nem volt.

A „Gazdalap“ legnagyobb jelentősége a mezőgazdasági üzemi áttekintés szempontjából abban áll, hogy

a) az érdekelt gazdaközönség minden egyes tagja a saját gazdakönyvében keresztül megismerheti saját üzeme szabatos áttekintésének jelentőségét, egyben ilyen segédletek alkalmazásához hozzászokik.

b) a hadigazdálkodás során közellátási célra kiépített és begyakorlott nyilvántartószervezet a mezőgazdasági üzemi áttekintés céljára is alkalmas és ilyen irányban akkor is felhasználható és továbbfejleszthető lesz, amikor közellátási szempontból már esetleg nem is lesz szükséges. Gondolunk a háborúutáni átmenetgazdálkodás idejére és az azutáni időre, amikor a komoly értelemben vett mezőgazdasági irányítás többé aligha lesz nélkülözhető.

¹⁶ V. ö. 5: melléklet.

3. §. A mezőgazdasági üzemi áttekintés elvi megfontolásai.

A mezőgazdasági üzemi áttekintést szolgáló segédletek lényegükben olyan feljegyzések, amelyek többéves továbbvezetési lehetőséggel a mezőgazdasági üzem minden lényeges adatát tartalmazzák. Tehát nem egyszeri, statikus adatokat tartalmazó számlálólapok, hanem továbbvezethető nyilvántartási ívek.

Ezeknek a segédleteknek a célja

1. az egyes üzemek feletti áttekintés biztosítása;
2. a gazdasági tanácsadás megkönnyítése;
3. az egyes üzemeken belül a gazdasági évek egymásutánjában az összehasonlítható egybevetés lehetővé tétele;
4. az egyes községeken és járásokon belül az üzemek összehasonlításának lehetővé tétele;
5. a mezőgazdaság fejlesztéséhez szükséges adottságok egyéni kimutatása;
6. a mezőgazdasági hírszolgálat (statisztika) pontos alapokra való helyezése.

Nyilvánvaló, hogy a fenti célokat csak teljesen végiggondolt, összes elvi kérdéseiben tisztázott rendszer képes biztosítani. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy az áttekintési rendszer és segédletek csak akkor vezethetők be, ha azok tökéletesen vannak megtervezve, mert hiszen tökéletességet ezen a téren csak hosszú évek tapasztalataival lehet elérni. Jelenti azonban azt, hogy a végiggondolásra és az emberi lehetőségek határain belüli tökéletességre feltétlenül ügyelni kell.

Az elvi megfontolásoknak a következő tételek körül kell kifejeződnie:

1. Üzemi egységek, 2. tartalom, 3. forma, 4. továbbvezetés.

1. Az *üzemi egység* mint elvi megfontolási tétel annak a kérdésnek a felvetését jelenti, hogy az üzemi áttekintést a mezőgazdasági üzemi kategóriák mindegyikére, vagy csak egyes típusokra kell-e felfektetni? További alkérdésként jelentkezik annak a felvetése, hogy az üzemi áttekintés segédletei az egyes üzemcsoportokban azonos tartalmúak és részletességük legyenek-e vagy nem?

A teljességre számot tartó üzemi áttekintés természetesen az lenne, amely minden üzem minden szükségesnek és lényegesnek ítélt adatát egybevethetően tartalmazná. Ez nem megvalósíthatatlan, de az egészen kicsiny üzemek figyelembevétele igen nagy tömeget jelent, viszont igen csekély területet érint. Így megfontolandó, hogy ily csekély területért érdemes-e az áttekintést az egészen kis üzemek igen nagymértékű terhével megnehezíteni.

A mai országterületre pontos adatok sajnos nem állanak rendelkezésre, de az 1935-ös mezőgazdasági összeírásnak a csonkaország területére vonatkozó adatai elég támpontot nyújtanak ennek a kérdésnek az eldöntéséhez.

Az 1935-ös mezőgazdasági összeírás szerint a trianoni országterület gazdasági számban és területben az egyes gazdaság nagyságcsoportok szerint a következőképpen oszlottak meg:

	A gazdaságok száma		területe	
	szám	%	kat. hold	%
1000 kat. holdon felül	1.517	0.1	4,106.771	25.6
500—1000 kat. hold	1.612	0.1	1,132.501	7.1
200—500 kat. hold	5.878	0.2	1,207.897	7.5
100—200 kat. hold	5.866	0.4	812.019	5.1
100—1000 kat. hold	11.356	0.7	3,152.417	19.7
50—100 kat. hold	16.327	1.1	1,102.136	6.9
20—50 kat. hold	86.464	5.7	2,548.457	15.9
10—20 kat. hold	160.339	10.6	2,266.451	14.2
5—10 kat. hold	198.645	13.1	1,433.510	8.4
5—100 kat. hold	461.775	30.5	7,350.554	45.4
1—5 kat. hold	484.430	32.0	1,225.009	7.6
1 kat. holdon alul	558.090	36.7	198.294	1.2
5 kat. holdon alul	1,042.520	68.7	1,423.303	8.8
Együtt	1,517.168	100.0	16,033.045	100.0 ¹

Ezeket a számokat a jelenlegi országterület kerekén 29.5 millió kat. holdjára átbecsülve kb. azt az eredményt kapjuk, hogy a mintegy 3 millió gazdaságból egy millió 5 kat. holdon felüli gazdaság kezén van az ország területének 90%-a, az egy millió 1—5 kat. holdas gazdaság kezén annak 8%-a és az egy millió 1 kat. holdon aluli gazdaság kezén annak 2%-a.

Nem kétséges, hogy az egy kat. holdon aluli gazdaságok csekély területükénél fogva nem számottevő jelentőségűek. Ugyanez áll tulajdonképpen az 1—5 kat. holdas gazdaságokra is. Amíg azonban az 1 kat. holdon aluli gazdaságok emberanyaga a mezőgazdasági szociálpolitika tárgya ugyan, de nem az üzemi megsegítés révén, az 1—5 kat. holdas gazdaságok emberanyagánál az üzemi felerősítés is figyelembe jön. Ez annyit jelent, hogy az üzemi áttekintés az 1 kat. holdon aluli gazdaságokat nyugodtan elhanyagolhatja, de az 1—5 kat. holdas gazdaságokat, ha nem is szorosabban vett termelési szempontból, de az ember szempontjából már figyelembe kell vennie. Itt nyomul előtérbe az üzemi egység kérdésének az alkérdése vagyis az, hogy a gazdaságok egyes csoportjaira különböző tartalmi részletességű üzemi áttekintést kell bevezetni.

Jó megoldásként jelentkezik itt a német példa, amely szerint, amint láttuk, az üzemívet az 5, illetve egyes helyeken a 2 hektárnál nagyobb területekről állítják ki, míg az ennél kisebb területekről üzemlajstromot fektetnek fel.

Tekintettel arra a körülményre, hogy az 1—5 kat. holdas gazdaságok elbírálásánál elsődleges szempontként az ember jön figyelembe és csak másodlagosan az üzem, nyilvánvaló, hogy *elválasztó határvonalként az 5 kat. holdas üzem nagyságot kell vennünk*. Lehetne arról beszélni, hogy ezt a határvonalat 10 kat. holdra emeljük fel, ez azonban a trianoni országterületen 1.5 millió kat. holdat, a jelenlegi országterületen pedig cca 3 millió kat. holdat venne ki a részletesebb áttekintésből. Ez még nem jelent aránylag

¹ V. ö. Kiss István: A magyar mezőgazdaság telepítése 1935-ben c. id. tanulmány.

nagy tömeget, de ha számításba vesszük, hogy az 5—10 kat. holdas gazdaságcsoporthoz a szántóterülete mintegy 2.5 millió kat. hold, akkor már az elhanyagolás ellen komoly aggályok támadhatnak. Ennek figyelembevételével tehát az 5 kat. holdon felüli üzemekről tartalmilag részletesebb, az 1—5 kat. holdas üzemekről pedig kevésbé részletes áttekintő segédleteket kell felfektetnünk.

Felmerülhet itt még az a megfontolás, hogy nem lenne-e célszerű a részletesebb adatokat tartalmazó segédletek alsó határát tájanként változtatni? A németek így jártak el. Az alsó határ tájankénti variálását a magyar viszonyok között — legalább is az első kiindulásnál — mellőzni kell. A mezőgazdasági üzemi áttekintés egyik célja ugyanis a mezőgazdasági hírszolgálat (statisztika) pontosabb alapokra való helyezése. Ennek kimunkálása pedig országos egybevetéseket is szolgál. Ha tájanként változik a részletes és a kevésbé részletes adatszolgáltatás alsó határa, akkor egységes típusokat nehezen lehet alkotni.

2. A *tartalom*, mint elvi megfontolási tétel, annak a kérdésnek felvetését jelenti, hogy az üzemi áttekintés milyen témákra és milyen részletességgel terjedjen ki? A részletességen részben tartalmi, témabeli részletességet, részben pedig időbeli részletességet értünk.

Az üzemi áttekintésnek az üzem minden lényeges adatára ki kell terjednie, mégpedig oly módon, hogy az üzemnek mint egésznek megítélését tegye lehetővé. Ebből folyik, hogy az üzemi áttekintés vezetéspontja az üzem egésze, mégpedig az átlagos, a normális üzem egésze. Vagyis elsősorban azok a tartalmi körök, amelyek minden üzemben egyaránt előfordulnak. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy olyan kérdések, amelyek csak egyes speciális üzemekben fordulnak elő, vagyis mint üzemi specialitások jelentkeznek, ne kerüljenek felemlítésre.

A főbb témakörök, amelyekre az üzemi áttekintésnek ki kell terjednie, decimális rendszerbe foglalva a következők:

0 Általános azonosítási adatok;

1 személyzet;

2 lakásviszonyok;

3 terület (művelési ágak, tulajdoni, bérleti viszonyok, talajjavítás, tagolt-ság, jogosítványok stb.);

4 növénytermesztés (a mezőgazdasági terület [szántó, kert, rét, szőlő, legelő] növénytermesztése, vetésterület, terméseredmény stb.);

5 részesművelés;

6 kisebb gazdasági ágak (selyemhernyó, házinyúl, méhészet, háziipar);

7 mezőgazdasági felszerelés (gépek, raktárak, istállók, halastavak, üveg-házak stb.);

8 állattenyésztés (nagyállat, baromfi, tejtermelés stb.);

9 üzemi jellegzetességek (üzemi specialitások, technikai melléküzemek, megjegyzések stb.).²

A tartalmi részletesség az egyes témákon belül változik. Alap-
elv: csak a leglényegesebb, az üzem áttekintéséhez elengedhetetlenül szükséges adatokat kell hozni. Ez annyit jelent, hogy míg egyes üzemi ágazatokról általában elegendő annak közlése, hogy az az üzemben előfordul-e vagy nem, más ágazatokról, illetve téma-

² V. ö. a 4. §-ban leírt mezőgazdasági üzemívrrel és üzemplappal.

körökről már jóval részletesebb adatközlés szükséges. Különösen vonatkozik ez a személyzetre, a földterületre, a növénytermesztésre, az állattenyésztésre és a gépesítésre. Az üzem kellő megalapozottsága és termelési eredményei végső eredményében ezeken nyugosznak, tehát a legrészletesebb áttekintést ezek a témakörök kívánják.

Külön megfontolást kíván az időbeli részletesség, vagyis az a kérdés, hogy az üzemi áttekintést szolgáló segédletet hányéves időszakokra kell felfektetni?

Ez a kérdés tulajdonképpen a legszorosabban vett politikum. Mivel az üzemi áttekintés mezőgazdaságfejlesztési és irányítási, tehát szorosan vett mezőgazdaságpolitikai célokat szolgál, nyilvánvaló, hogy ebben a tekintetben is az irányítás, tehát a mezőgazdasági politikát intézők szempontjainak kell érvényesülniök. Ez eredményezte pl. a külföldi megoldások közül azt, hogy a német üzemi és üzemlajstrom időbeli részletessége a négyéves terv (Vierjahresplan) tervgazdálkodási időszakainak megfelelően négy év. Svájcban az üzemi könyv egyes adataiban 12 éves (1938-tól 1950-ig), más adatokban 10 éves közlésre van beállítva. A német megoldás csak évi adatok bejegyzésére ad lehetőséget. Általánosságban ugyanez vonatkozik a svájcra is, de ez utóbbi pl. a tej-, tejszín- és vajeladás vonalán havi bejegyzésekkel számol a 10 éves perióduson belül.³

A mi viszonyaink közepette természetesen havi bejegyzésekről beszélni nem igen lehet és arra szükség sincs. Az évi adatok elegendők, úgyhogy problémánk arra szűkül le, hogy a kiállítandó segédletek hány éves időszakokra szóljanak.

A tízéves mezőgazdaságfejlesztési programból kifolyóan⁴ természetesnek tűnnék fel az, hogy mivel a magyar mezőgazdaság fejlesztésére 10 éves időszakot állapított meg a földművelésügyi kormányzat javaslata alapján a törvényhozás, a mezőgazdasági üzemi áttekintésnek is 10 éves időszakot kellene átfognia. Ez azonban több okból nem lehetséges.

a) A mezőgazdaság fejlesztéséről szóló 1942:XVI. t.-c.-nek többek közt egyik hiánya az, hogy a terv végrehajtásához szükséges üzemi áttekintéssel nem eléggé számol, helyesebben, ezt kizárólag az eddigi áttekintési rendszerre alapozza, vagyis a mezőgazdasági közigazgatásra mint személyi apparátusra építi fel. Ezt ugyan az Országos Mezőgazdasági Tanáccsal és a községi gazdasági előjárók intézményével kibővíti, de tárgyi apparátusról, legalább is intézményesítve nem beszél. Többek között ennek a hiányosságnak a felismerése eredményezte jelen vizsgálódásunkat. Ennek a törvénynek és végrehajtási rendelkezéseinek alapján tehát a mezőgazdasági üzemi áttekintésről nem igen lehet beszélni, annál kevésbbé, mert maga a terv is a hivatkozott törvényt, valamint a javaslatával együtt benyújtott miniszteri indokolást tekintve, eléggé vázlatos. Lehet, hogy részletesen is kidolgozták vagy részletes

³ V. ö. a 2. §. megfelelő idézeteivel.

⁴ 1942:XVI. t.-c.

kidolgozása folyamatban van, erről a körülményről azonban hiteles közlés eddig nem történt.

b) Ennek ellenére a törvény már életbe is lépett. Az Országos Mezőgazdasági Tanács megalakult, a gazdasági előljárók egy részét kinevezték és azok működésüket meg is kezdték. A terv egyes részei pedig végrehajtásra kerültek. A 10 éves periódusú mezőgazdasági üzemi áttekintés tehát ha meg is valósulna, a tervhez viszonyítva csak csonkán történhetnék, vagy a mezőgazdaság fejlesztésének 10 évétől eltérő időszakokra.

c) Hosszútávú tervezésre szükség van, de az kormányzati feladat. A végrehajtási tervek ennek egyes részletszakaszaira vonatkoznak. Ezek a részletszakaszok részint az állami háztartási évnék megfelelően évesek, részint pedig többévesek, de nem tízévesek. Az összes hazai és külföldi tervgazdasági példák arra mutatnak, hogy ötévesnél hosszabb végrehajtási tervszakaszokkal nemigen lehet számolni. A német tervgazdaság négyéves, az orosz tervgazdálkodás ötéves szakaszokkal dolgozik.

d) A tervgazdálkodás nem azt jelenti, hogy meghatározott időn belül minden kérdést meg kell oldani. A magyar mezőgazdaság összes kérdései nem oldhatók meg tíz év alatt. Egyes kérdéseinek megoldásához pedig kevesebb idő is elegendő. Ez annyit jelent, hogy a különböző tervgazdálkodási időszakoknak egymást követniök kell. Ugyanígy követik egymást az oroszoknál az ötéves és németeknél a négyéves tervek.

Mivel a magyar tervgazdálkodás időszakai még nincsenek megállapítva, a mezőgazdasági üzemi áttekintés viszont ennek szoros függvénye, egyelőre elegendőnek látszik, ha a mezőgazdasági üzemi áttekintés időszakát egyelőre csak két évben állapítjuk meg.

Ezt indokolja meg az is, hogy a tartalmi és az időbeli részletesség egymással kölcsönösen összefügg. A tartalmi részletesség kiterjesztése technikailag csak az időbeli részletesség rovására mehet és viszont. A kétéves periódus elegendő az időbeli áttekintésre, egyben pedig módot nyújt a lehető legrészletesebb tartalmi kifejtésre is. Ez utóbbi azért is fontos, mert a mezőgazdasági üzemi áttekintés nemcsak időben, hanem tartalomban is függvénye a tervgazdálkodásnak. Mivel ilyen nincs, a tartalmi részletességet is elvileg kellett megállapítani. Mégpedig oly módon, hogy a kérdés aktualitása esetében is lehetőséget nyújtson a tervhez való alkalmazkodásra. Ezért jelen javaslatunkban az időbeli részletességgel szemben a tartalmi részletességre helyeztük a fősúlyt. A mezőgazdasági üzemi áttekintés ú. i. nem cél, még kevésbé öncél, hanem eszköz, amelyet mindig úgy kell alkalmazni és átalakítani, ahogyan azt a szükség kívánja. Az egyik tervgazdálkodási szakaszban az egyik, a másikban a másik üzemi ágazatra kell a súlyt helyezni. Mindig arra, amelyre a tervgazdálkodás szempontjaiból szükség van, vagyis arra, amit az államvezetés fejleszteni akar. Úgyelni kell azonban arra, hogy a konkrét súlypontképzés mellett az egész is áttekinthető maradjon.

3. A *forma* annak a kérdésnek felvetését jelenti, hogy az üzemi áttekintést szolgáló segédletek milyen alakban kerüljenek alkalmazásra?

Ez a kérdés az első pillantásra lényegtelennek látszik. Jelentősége azonnal döntően nyomul az előtérbe ha megfontoljuk, hogy a főcél az áttekintés. Az áttekintés ugyan szellemi művelet, de nagy mértékben függ az ezt lehetővé tevő materiális, technikai adottságtól és eszközöktől. Az üzemi áttekintést szolgáló segédlet ugyanis nem maga az üzem, hanem csak annak a lényeges adatait az áttekintő személy elé vetítő eszköz. Ha az eszköz túl bonyolult, az az áttekintést lehetetlenné teszi. Tehát: Az áttekintést szolgáló segédletnek magának is áttekinthetőnek kell lennie. A túl nagy méretek itt számba nem jöhetnek. Viszont elégségesnek kell lennie arra, hogy a lényeges adatokat tartalmazza.

Az egyenkénti kezelésre legalkalmasabb a kartoték vagy papíroték. Vagyis az adatok feljegyzésére szolgáló kartónlapok (kartoték), illetve az egymástól elkülöníthetően egybefűzött papírlapok (papiroték) rendszer. A hosszabb ideig szükséges, nagyobb használatnak kitett nagytömegű lapnál előnyösebb a kartoték, a kisebb használatnak kitett kistömegű lapnál előnyösebb a papiroték. Mindkettőnél szerephez jut az a körülmény, hogy a lapok mérete az A3 méretnél nagyobb nem lehet, ilyen is csak az esetben, ha az A4 méretre van összehajtván. Ez pedig az úgynevezett irodai ívméret.

4. A *továbbvezetés* annak a kérdésnek a felvetését jelenti, hogy az adatok időbeli egymásutánja milyen eszközökkel és milyen szervek útján kerül az egyszer már felvett segédletekre. Itt két kérdés nyomul előtérbe.

a) Az egyes üzemekre vonatkozó, különböző időből származó adatok egybefoglalása. Ez, amint már az időbeli részletesség kapcsán említettük, akként nyer megoldást, hogy az egyes üzemekről kiállított lapok elegendő helyet tartalmaznak további adatbejegyzésekre.

b) A továbbvezetésről gondoskodó szervezet kérdése.

A szervezet kérdése abban jegecesedik ki, hogy kik legyenek azok, akik az általános mezőgazdasági üzemi áttekintést szolgáló segédleteket kitöltik és továbbvezetik.

Elvileg a következő megoldások lehetségesek:

aa) A közönséggel közvetlenül érintkező általános közigazgatási szervek vagyis a helyhatóságok, gyakorlatilag a községi jegyzők. Ez a megoldás ezek másirányú feladatai miatt nem lehetséges.

bb) A mezőgazdasági érdekképviselő szervei (községi mezőgazdasági bizottságok stb.). Tekintettel arra, hogy a mezőgazdasági érdekképviselő alsófokú szervei itt nem részletezhető okok miatt csak ki nem töltött keretek, amelyekre komoly munkát építeni nem lehet, ez a megoldás sem lehetséges.

cc) A mezőgazdasági szakközigazgatás megfelelő szervei. Itt elsősorban a községi gazdasági előljáró és a járási gazdasági felügyelő, illetve az illetékes téli gazdasági iskola mint gazdatanácsadó állomás igazgatója vagy szaktanára jöhet figyelembe.

A mi viszonyaink mellett ez a megoldás a legkézenfekvőbb. A gazdasági előljárónak is, meg a gazdasági tanácsadásra hivatott tanácsadóállomás vezetőjének (ott, ahol még ilyen nincs, a járási gazdasági felügyelőnek) is egyaránt feladata az üzemi tanácsadás. Ez pedig, amint már láttuk, áttekintés nélkül nem megy. Ugyan csak ezek (gazdasági előljáró, járási gazdasági felügyelő) vállalnak nyugszik az egyes „akciók” lebonyolítása is, amelynél az annyira fontos személyi kiválasztást szintén az áttekintés segédletei alapján lehet és kell célszerűen végezni. A továbbvezetés technikai munkálatainál pedig a 2. §-ban említett közellátási nyilvántartó-személyzet mind a gazdasági előljárónál, mind pedig a járásnál igénybevehető és felhasználható lesz, amikor az üzemi áttekintés már nem közellátási, hanem mezőgazdaságfejlesztési szempontokból válik szükségessé. Ez a nyilvántartási személyzet később együtt annak a további szükségletnek kielégítésére is módot fog nyújtani, hogy a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal a járásokban főhivatású statisztikai közeget és a községekben is olyan munkaerőket kapjon, akik a statisztikai adatszolgáltatásban és nyilvántartások vezetésében gyakorlattal bírnak.

4. §. A mezőgazdasági üzemív és üzemlap.

A fentiek előrebocsátása után a következőkben a Magyar Közigazgatástudományi Intézet által tervezett „Mezőgazdasági üzemív”-et és „Mezőgazdasági üzemlap”-ot kívánjuk röviden ismertetni.

Mindkettő a mezőgazdasági üzemi áttekintés céljait hivatott szolgálni. A tartalmilag részletesebb „Mezőgazdasági üzemív” az 5 kat. holdnál nagyobb területű gazdaságok, a „Mezőgazdasági üzemlap” az 1—5 kat. holdas gazdaságok feletti áttekintést biztosítja.

A „Mezőgazdasági üzemív” részben kartoték-, részben papirotékrendszerű üzemi nyilvántartás, amelynek egységes formátuma egyaránt A4 méretre formatizált (egyszer hajtogatott) A3 méretű kartón-, illetve papírlap.

A kartoték a járási tanácsadószerVERNél (gazda tanácsadóállomás, illetve ahol ilyen még nincs, a járási gazdasági felügyelő vagy a mezőgazdasági kamarai megbízott), a papiroték a községi gazdasági előljárónál megfelelő kartotéktároló berendezésekben, illetve gyűjtőtokokban kapna elhelyezést. A „mezőgazdasági üzemív”-et egyébként eredeti nagyságban és beosztásban, papiroték megoldásban mellékeljük.¹

A mellékelt üzemívhez és a Függelékben közölt kitöltési- és használati utasításhoz hozzátennivalónk nincs.

A „mezőgazdasági üzemlap” papirotékrendszerű üzemi nyilvántartás, amelynek formátuma A5 méretű papírlap. Mind a járási szerVERNél, mind pedig a gazdasági előljárónál megfelelő gyűjtőtokokban helyezik el. A „mezőgazdasági üzemlap”-ot eredeti nagyságban és beosztásban szintén mellékeljük.

A mellékelt üzemlap és a Függelékben közölt kitöltési- és használati utasítás további magyarázatra nem szorul.

¹ V. ö. 3—4—5. sz. melléklettel.

5. §. A mezőgazdasági üzemi áttekintés és a közigazgatási adattárak.

A közigazgatási vezetés számára nemcsak az egyes családok és üzemek, hanem az egyes közigazgatási szervezeti egységek (községek, járások, vármegyék, illetve városok) feletti áttekintés is fontos. Bár családok és üzemek összességéből állanak adataik, mégis ezek nemcsak egyszerű összeadásként jöttek létre, hanem szempontok figyelembevételét is szükségelik, amelyek egész mivoltukból folynak. Ezeket mint „egészet“ tekintve, a vezetés számára szintén áttekinthetővé kell tenni. Ezek a megfontolások eredményezték a „Közigazgatási adattárak“ kidolgozását, amelyet jelen vizsgálódással egyidejűen és ezzel összefüggésben a Magyar Közigazgatástudományi Intézet szintén elvégzett.¹

A Közigazgatási adattárak, közelebről a községi, városi, járási és vármegyei adattárak, olyan továbbvezetésre alkalmas adatgyűjtemények, amelyekben az egyes községekre (városokra, járásokra, vármegyékre) vonatkozó lényegesebb adatok együtt találhatóak. Távolabbi értelemben tulajdonképpen a mezőgazdasági üzemi áttekintő segédletek is közigazgatási adattárak ugyan, mert a közigazgatás munkájának megkönnyítésére hivatottak. De a fenti gyűjtemények szűkebb értelemben vett közigazgatási adattárak, mert csak a közigazgatás egyes szervezeti egységeire vonatkozóan tartalmaznak adatközléseket.

Az üzemi áttekintés segédletei és a közigazgatási adattárak közötti összefüggés több síkon jelentkezik.

1. A közigazgatási adattárak mindazon adatesoportjai, amelyek a mezőgazdaságra vonatkoznak, már tartalmuknál fogva is kapcsolatban állanak a mezőgazdasági üzemi áttekintés segédleteivel. Ugyanazt az adatot közlik, csak nem egyes üzemek szerinti, hanem az üzemeknek a közigazgatás szervezeti egységei szerinti összesítésben. Ezt úgyis ki lehet fejezni, hogy a közigazgatási adattárakban kerülnek az üzemívek és üzemlapok egyes témacsoportjai községi (stb.) összesítésre.

2. Vannak a mezőgazdasági üzemi áttekintésnek az egyszerű összesítésen túlmenően olyan szempontjai, amelyek az egyes különálló és külön kezelt üzemek esetében nem érvényesülnek, hanem csak egy összefüggő nagyobb területen lévő üzemek összességére. Ezeket főlegesen minden egyes üzemlapon feltüntetni, mert hiszen ezek az adatok egyaránt érvényesek az illető területen lévő összes üzemekre. Eltekintve bizonyos természeti jelenségektől (csapadék, hőmérséklet stb.), főleg közigazgatási és gazdaságföldrajzi jelenségekre gondolunk. Ezeket a mezőgazdasági üzemi áttekintés célját szolgáló adatközléseket szintén a közigazgatási adattárakban gondoljuk elhelyezendőnek. Aki a mezőgazdasági üzemi segédletet használja, annak a közigazgatási adattárakat is használnia kell, mivel a kettő éppen ezen a felületen szorosan kiegészíti egymást.

3. A mezőgazdasági üzemi áttekintési segédletek továbbvezetése kapcsán említettük már a statisztikai külső szolgálat kérdését.

¹ V. ö. Mámái Kiss István: Közigazgatási adattárak id. mű.

Ezt a hivatkozott „Közigazgatási adattárak” című tanulmányban részletesen kifejtettük, itt csak közelebbről vett mezőgazdasági statisztikai szempontból kívánunk a kérdéssel foglalkozni.

Mezőgazdasági hírszolgálatunk eddig a gazdasági tudósítói és a gazdasági felügyelői szolgálaton alapult. A gazdasági tudósítók szerepét részben a gazdasági előjárók fogják átvenni. A gazdasági felügyelői szolgálat azonban számos egyéb teendővel van túlterhelve és bár gazdaságilag megfelelően képzett, de statisztikailag kisebb képzettséggel rendelkező egyedekből áll, akiknek a munkájában „az örökös kimutatások, statisztikák” készítése mindig fennakadást okoz. Mivel a mezőgazdasági üzemi áttekintés természetesen mezőgazdasági statisztikai eszközökkel dolgozik és ezenfelül a közigazgatási adattárak gyűjteményének nagyrésze mezőgazdasági vonatkozású, amelyet éppen az üzemívekből és az üzemlapokból kell összegezni, a mezőgazdasági hírszolgálat pontos alapokra való helyezését is szolgálja a statisztikai külső szolgálat megfelelő kiépítése és a gazdasági felügyelői szolgálatnak ez alól való mentesítése.²

² V. ö. Mámai Kiss István: Közigazgatási adattárak id. mű.

FÜGGELÉK.

Utasítás a mezőgazdasági üzemív és üzemlap kitöltésére, vezetésére és használatára.

I. Általános utasítás.

1. Minden olyan gazdaságról, amelynek összes területe (saját tulajdonban lévő és bérelt területe együtt) az öt katasztrális holdat eléri vagy meghaladja, Mezőgazdasági üzemívet (továbbiakban üzemív) kell kiállítani és azt tovább kell vezetni.

Minden olyan gazdaságról, amelynek összes területe az egy katasztrális holdat eléri vagy meghaladja, de az öt katasztrális holdat nem éri el, Mezőgazdasági üzemlapot (a továbbiakban üzemlap) kell kiállítani és azt tovább kell vezetni.

Gazdaságnak tekintendő minden olyan mező- (erdő-, kert-, szőlő-) gazdasági üzem, amely felelős vezető alatt önállóan működik. Még abban az esetben is, ha a gazdaság tulajdonosának több ilyen üzeme van és ezek felett, így tehát a szóbanforgó üzem felett is, a tulajdonos személyesen vagy pedig központi kezelősége útján felügyeletet gyakorol.

2. Az üzemív és az üzemlap kitöltése és továbbvezetése a gazdasági előljáró (a továbbiakban előljáró) feladata, aki ezt a munkáját a járási gazdasági tanácsadóállomás vezetőjének (a továbbiakban tanácsadó) közvetlen vezetése és irányítása mellett végzi. A tanácsadó az üzemívvvel, illetve az üzemlappal összefüggő statisztikai vonatkozású kérdések tekintetében a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal külső szolgálatának illetékes szervével alárendeltségi viszonyban áll.

3. Az előljáró az üzemív és az üzemlap puha papírra nyomott példányát az érdekelt gazdák meghallgatásával tölti ki. Az így kitöltött íveket (lapokat) a tanácsadónak küldi meg. A tanácsadó a beírt adatokat helyesség és teljesség szempontjából felülbírálja, az esetleges számításokat ellenőrzi. A felmerült hibákat, ha azok kézenfekvők és ismeretei alapján helyesbíthetők, kijavítja. Az általa ki nem javítható hibákat az előljáróval való szóbeli vagy írásbeli érintkezés alapján kijavíttatja. A helyesbített adatokat az előljáró példányára piros tintával beírja és a végleges adatokat a saját — keményebb papírra nyomott — példányára bevezeti. Az előljáró példányait helyesbítés és felülvizsgálás után visszaküldi.

4. Egy-egy gazdaság megszűnése vagy új gazdaság alakulása esetében a megszűnést vagy az alakulást követő naptári év januárjában kell a megszünt gazdaság üzemívet (üzemlapját) a gyűjteményből kihagyni, illetve az új gazdaság üzemívet (üzemlapját) bevenni. A kinyomtatott üzemíven (üzemlapon) ez esetben a megfelelő naptári évbe kell az adatokat bejegyezni. Az előző évek hasábjai, amelyek a kinyomtatott üzemíven (üzemlapon) esetleg szerepelnek, áthúzandók és jegyzetben feltüntetendő, hogy a gazdaság újonnan alakult.

5. A gazdának, kívánságára, az üzemívnek (üzemlapnak) egy puha papírra nyomtatott példánya — az önköltségi ár megtérítése ellenében — kiadható és abba a gazda az előljáró példányáról a helyesbített adatokat bejegyezheti. Az előljáró köteles hivatali helyiségében a saját adatait lemásolni szándékozó gazda üzemívet (üzemlapját) a másolás céljaira rendelkezésre bocsátani.

- a) Bárminemű gazdasági tanácsadás előtt a tanácsadó vagy az állam,
6. Az üzemívet (üzemlapot) használni köteles:

valamint a mezőgazdasági érdekképviselő gazdasági tanácsadásra feljogosított, illetve kötelezett szaktanácsadója, így az előljáró is.

b) A mezőgazdaság és a mezőgazdasági népesség fejlesztését, előmozdítását, kedvezményben részesítését szándékoló állami, törvényhatósági, községi, érdekképviselői tevékenység (akció) üzemi (személyi, egyéni) végrehajtása előtt az akció helyi végrehajtásáért felelős tisztviselő. Így különösen az egyes akciókban, kedvezményekben stb. való egyéni részletetést csak az üzemívek (üzemlapok) adatainak figyelembevételével szabad eszközölni.

c) Mindennemű földbirtokpolitikai akció lebonyolítása előtt, mégpedig mind az igénybevételre való kijelölési, mind pedig a juttatandók kiválasztási eljárásával kapcsolatosan az ügyben eljáró tisztviselő.

7. Az üzemívet (üzemlapot) az egyéni adatok közzétételének tilalma mellett használni jogosultak:

a) A megállapított statisztikai munkatervbe, vagy a minisztertanács felhatalmazásával ebbe pótlólag felvett összeírások és egyéb statisztikai felvételek kapcsán a m. kir. Központi Statisztikai Hivatal külső szolgálatának tisztviselői és közegei.

b) Azok a tudományos szakférfiak, intézetek stb., akiknek a földművelésügyi miniszter az Országos Statisztikai Tanács meghallgatásával erre esetenként vagy általánosságban engedélyt ad.

8. Az üzemívet (üzemlapot) bármiméü adó- és egyéb közszolgáltatás kivetésével és behajtásával kapcsolatosan csak az érintett gazdaság tulajdonosának kifejezett beleegyezésével szabad használni.

9. Az üzemív (üzemlap) egyes rovatait a részletes utasításban tételenként megjelölt időpontok szerinti állapotnak megfelelően kell kitölteni.

Az előljáró köteles a megjelölt időponttól számított 15 napon belül (ha az időpont valamelyik hónap első napja, akkor a hónap 15. napjáig) a kezelésében lévő összes üzemíveket (üzemlapokat) a megfelelő rovatokban kitölteni és azokat a tanácsadónak elküldeni.

A tanácsadó köteles az előljárótól hozzá beérkezett üzemíveket (üzemlapokat) felülvizsgálni, a helyesnek talált adatokat (v. ö. 3.) saját üzemíveire (üzemlapjaira) feljegyezni és az előljáró példányait a helyesbítés és feljegyzés eszközlése után azonnal, de legkésőbb a beérkezéstől számított 30 napon belül (tehát a fenti esetben a következő hónap 15. napjáig) az előljárónak visszaküldeni.

10. Az előljáró a saját példányait a részére rendelkezésre bocsátott tokokban, a tanácsadó pedig a részére ugyancsak rendelkezésre bocsátott irodabútorokban (kartotékszekrény) köteles tartani. Mind az előljáró, mind pedig a tanácsadó felelős azért, hogy az őrizete alatt álló üzemívekbe (üzemlapokba) az 5—7. pontban felsoroltakon kívül más ne tekinthessen be.

II. Részletes utasítás a mezőgazdasági üzemív kitöltéséhez és használatához.

0 Általános adatok.

01 A mezőgazdasági üzemív első oldalának felső részén 1—26. sorszám-mal ellátva 5 mm-es kockák vannak. Ezek célja az üzemek egyes lényegesebb tulajdonságainak lovasok alkalmazásával való külön feltüntetése, hogy így ezek az üzemek bármikor könnyen megtalálhatók legyenek.

62 A vármegye, járás, község neve beírandó. A körzet neve vagy száma csak abban az esetben írandó be, ha egy község több előljárói körzetből áll, vagy több község alkot egy előljárói körzetet. Ez utóbbi esetben az előljárói körzet hivatalos neve (a jegyzőség vagy előljárói székhely neve stb.) írandó be. Gumibélyegző minden esetben használható.

03 A személyi adatok minden esetben a gazdálkodó adatai, tehát annak a természetes vagy jogi személynek az adatai, akinek a nevében és hasznára a gazdálkodás történik, még abban az esetben is, ha a felelős gazdaságvezető más. A viselt közhivatal rovatba a ténylegesen viselő közületi (állami, törvényhatósági, községi, érdekeltségi, egyházi, szövetkezeti, egyesületi stb.) tisztség írandó be. Végzettség rovatba a gazdálkodó iskolai végzettsége, tanfolyamai stb. írandó be (4 elemi, 4 középiskola, érettségi, téli gazdasági tanfolyam, egyéb gazdasági tanfolyam), ez esetben annak részletes feltüntetésével (téli gazdasági iskola, mezőgazdasági szakiskola, gazdasági akadémia, mezőgazdasági főiskola, műegyetem mezőgazdasági osztálya stb.). Az összes gyermekek száma rovatba

az összes életben lévő gyermekek száma irandó be még abban az esetben is, ha azok, vagy azok egy része nem él a gazdálkodóval közös háztartásban.

04 A birtok jogi jellege: rovatban kell feltüntetni a birtok szabadforgalmú, vagy mindennemű különleges jogi elbírálást előidéző jelleget: hitbizomány, vitézi telek, családi telek, egyházi, egyesületi, társulati, zsidó stb. birtok.

05 Csak az egészben vagy nagyjórészben bérelt területen dolgozó gazdaságok esetében a tényleges tulajdonos(ok) neve.

06 Csak abban az esetben, ha a gazdaságot közvetlenül nem a tulajdonos(ok), illetve bérlő(k), hanem neki(k) felelős gazdaságvezető (tisztartó, gazdatiszt, ispán, „gazda“ stb.) vezeti.

1 Személyzet.

11 Állandó alkalmazottak és segítő családtagok 12 éven felül.

A rovatok minden év január hó 1. napjának megfelelő állapot szerint töltendő ki. Az önálló gazda + gazdatiszt rovatba az összes tisztí személyzet irandó be (a csak az irodán dolgozó számtartók, írkokok stb. is). Az egyéb alkalmazottak rovatba a tábla rovataiban nem szereplő és a tisztí személyzet fogalma alá nem eső alkalmazottak (mesteremberek, soffőrök stb.) irandók be.

12 A nem állandóan foglalkoztatottak munkanapja.

A rovat minden év december hó 31. napján töltendő ki. Az egyes rovatokba a megnevezett csoportba tartozó, nem állandóan foglalkoztatott munkások által a naptári év folyamán teljesített munkanapok összege irandó be.

15 Az élelmezett személyek száma.

Kitöltendő minden év január hó 1. napjának megfelelő állomány szerint. Csak az állandóan élelmezett családtagok és alkalmazottak számát kell beírni. Tehát kivéve az alkalmi vendégeket, de hozzávéve az alkalmászerűen távollévőket.

2 Lakásviszonyok.

21 Lakások.

A rovatok minden év január hó 1. napjának megfelelő állapot szerint töltendő ki.

22 Villanybekötés.

Az első felvétel alkalmával, a megfelelő van—nincs szócska aláhúzásával töltendő ki.

23 Vívezeték.

Az első felvétel alkalmával, a megfelelő van—nincs szócska aláhúzásával töltendő ki.

3 Terület.

31 Művelési ágak.

Az első felvétel alkalmával a felvételi állapothoz megfelelően töltendő ki. Saját földtulajdon a gazda vagy a vele közös háztartásban élő családtagok tulajdonában lévő és ezenkívül ahhoz a gazdasághoz tartozó terület, amelyről az üzemplapot kiállítják. Bérelt terület a más birtokos tulajdonában lévő, de a gazdaság által készpénzért vagy meghatározott egyéb szolgáltatásokért, mint ellenértékért használt terület (a learatandó termés bizonyos hányadáért, részéért való részesmunka tehát nem, de a feles-, harmadosbérlet igen). Bérbeadott terület a gazda tulajdonában lévő és más gazdaságnak művelésre átengedett terület, amely saját kezelés esetében a gazdának az üzemivel felvett gazdasághoz tartoznak. Saját kezelésű terület = saját tulajdon + bérelt terület, levonva belőle a bérbeadott terület. A %-ok az összes területre számítandók.

A művelési ágak nem a kataszteri, hanem a tényleges állapotnak megfelelően jegyzendő be. Az összegezés után a felsorolt és javítást (telkesítést) igénylő vagy külön szolgáltatással terhelt területek (hullámtér, ártér stb.) az összes területből veendő, tekintet nélkül az ilyen területek művelési ág szerinti megoszlására. Ezek százalécai szintén az összes területre viszonyítva számítandók.

A mezőgazdasági terület = szántó + kert + rét + szőlő + legelő.

32. A gazdaság kataszteri tisztá jövedelme a gazdajstromból irandó ki. Az átlagot a termőterületre kell számítani. Termőterület = összes terület, levonva a földadó alá nem eső (terméketlen) területet. Az első felvétel alkalmával kell kitölteni.

33. A birtoktagok (földrészetek) száma a tényleges állapot alapján írandó be. A birtoktagok átlagos területe = összes terület osztva a birtoktagok számával. A tagosítás éve rovatba ama tagosítás időpontja írandó be, amely a szóbanforgó gazdaság területét legutoljára érintette. Az első felvétel alkalmával kell kitölteni.

34. Jogosítványok és dologjogi kötelezettségek (jelzálogjogok nélkül).

Az első felvétel alkalmával kell kitölteni. Itt azok a jogosítványok (kisebb királyi haszonvételek, más gazdaság területén élvezett szolgálmi jogok, bányajogok, halászati-, vadászati- stb. jogok, legelőrész, erdőrész stb.) és dologjogi kötelezettségek, illetve más gazdaság itt érvényesíthető hasonló jogai tüntetendőek fel, amelyek a gazdaság vagy a tulajdonos javára vagy terhére szolgálnak.

35. Talajjavítás (telkesítés).

Minden év december hó 31. napján a naptári évben végrehajtott talajjavítási munkálatok által érintett területek írandók be. Talajjavítási munkálatként csak az egyszeri, a szokásos gazdasági tevékenységtől (tervszerű, javító trágyázás stb.) elválasztani szokott rendkívüli beruhásként eszközölt talajjavítás írandó be (meszezés, egyéb vegyi javítás, sáncolás, vízlevezető árkolás, alagesővezés, mélyebbitő művelés stb.). Azok a javítási módok, melyek létesítménye több éven át fennmarad (árkolás, sáncolás, alagesővezés stb.) és évi karbantartást igényel, minden évben teljes területükkel jegyzendő be, tehát nemcsak az elmúlt év folyamán újonnan telkesített területek. Ezt mindaddig folytatni kell, amíg az így készült létesítmények állandó karbantartást igényelnek vagy a természetük szerinti talajjavító hatásukat kifejtik.

36. Öntözés

Minden év január hó 1-én a létesítményeknek megfelelő területi állapot írandó be. Tehát azok a területek, amelyeknek a csörgedézzsel, árasztással vagy permetezéssel történő öntözése a létesítmények folytán lehetséges. Az ilyen területek összesített adata is beírandó.

37. Tervszerű trágyázás.

371 A részletes talajterkép és a talajelemzések készültének időpontját és az általuk érintett terület adatát az első kitöltés alkalmával kell bejegyezni.

372 A különleges adatok alapján tervszerűen trágyázott területbe csak azok a területek vehetők be, amelyeket talajterkép és talajelemzések alapján trágyáznak. Az adatok éppúgy mint talajterkép és talajelemzések nélkül műtrágyázott területnél, minden év június hó 1. napján a folyó gazdasági évnek megfelelő állapot szerint írandók be.

373 A műtrágyázott területnél a felhasznált műtrágyamennyiség kilogrammban írandó be.

4. Növénytermesztés.

40. Növénytermesztés általában: Az első kitöltés alkalmával kell a gazdaságban alkalmazott *vetésforgót*, az istálló- és műtrágyázás feltüntetésével, bejegyezni. A trágyázásnál mennyiségeket nem kell megadni, csak magát a trágyázás tényét kell jelezni: $\times$ = istálló- vagy zöldtrágyázás, + = műtrágyázás.

Pl.: 1. + árpa lóherével, 2. lóhere, 3. búza, 4. $\times$ burgonya.

Az esetleges szabadgazdálkodási sorrend is bejegyzendő.

Nemesített vetőmagbeszerzés. Minden év június hó 1. napján kell a folyó gazdasági évre beszerzett nemesített vetőmagvakat fajta-, féleség- és mennyiség szerint bejegyezni, pl. búza, bánkúti 1205-ös 10 q stb. Hivatalos helyről beszerzett utántermesztett vetőmag is *nemesítettnek számít*, viszont magánúton, de *nem*, a nemesítőtől beszerzett *nem számít annak*, tehát *nem jelzendő*.

Nagyobb arányban fellépett növényi és állati kártevők. Minden év október hó 1. napján kell bejegyezni a gazdasági év folyamán fellépett növényi, illetve állati kártevők megnevezését és az általuk legalább 50%ban elpusztított területet a kár százalékos feltüntetésével. Pl. gabonarozsda 5 kat. hold, 75%.

41 Szántóföldi főtermények.

I Általános megjegyzések.

A főtermények a bevetett parcella főhaszonvételek képezik. Előállításuk a gazda elsődleges célja.

Az egyes termények megnevezését az alanti sorrendben és számozással kell az üresen hagyott rovatokba beírni. Csak az a termény írandó be, amely

a gazdaságban a jelzett év folyamán tényleg termeltetett. Ha az erre a célra hagyott rovatok száma nem elegendő (a gazdaságban 24-nél több növényféléseget termeltetik), a jelen rovatnak megfelelő beosztású pótlapot kell készíteni és azt az üzemívhez kell mellékelni.

G	Egyes kultúrnövények.	551	baltacím
0	Általában.	552	somkóró
1	<i>Gabonaneműek.</i>	553	szarvaskerep
11	búza	554	nyúlszapuka
12	rozs	555	szeradella
15	árpa	56	különböző takarmánynövények
151	hatsoros árpa	561	csalamádé, silókukorica
14	zab	562	gabonafélék zöldtakarmánynak (takarmányrozs)
15	kukorica	563	csibehúr
16	rizs	564	fehértustár (zöldtakarmánynak)
17	cirok	565	káposztarepce
18	köles és más aprómagvak	566	marhakáposzta
181	közönséges köles	567	napraforgó (takarmánynak)
182	piros köles (vérköles)	59	vegyestakarmányok
185	mohar	4	<i>Gyökér- és gumónövények</i>
19	különféle gabonaneműek	41	burgonya
191	hajdina	42	takarmányrépa
2	<i>Hüvelyesek</i>	421	takarmány cukorrépa
21	borsó	43	egyéb mérsékeltövi gyök-gumósok
211	cukorborsó	455	cikória
22	lencse	454	paszternák
23	lóbab	455	sárgarépa
24	bükköny	456	csicsóka
241	takarmánybükköny	5	<i>Cukor- és keményítőnövények</i>
242	pannonbükköny	52	cukorrépa
243	szőszösbükköny	53	cukorcirok (méznád)
25	csillagfürt	6	<i>Textil- és rostnövények</i>
251	sárga csillagfürt	61	rostnövények
252	kék csillagfürt	612	len (rostjáért)
253	fehér csillagfürt	613	kender (rostjáért)
26	szójabab	664	fűzfa (fűz vessző)
27	bab	7	<i>Olajnövények</i>
29	egyéb hüvelyesek	711	repcé
291	csicsereborsó	712	len (magjáért)
293	lednek	713	kender (magjáért)
295	amerikai mogoró	714	fekete mustár
5	<i>Takarmánynövények</i>	715	fehér mustár
51	rét és legelő, zöldmező	716	napraforgó (magjáért)
516	rét	717	kerti rétek
5161	természetes rét	7191	mák (sajtólásra)
5162	műrét	7224	ricinus
5165	havasi rét	8	<i>Egyéb kereskedelmi- és ipari növények</i>
517	legelő	81	élvezeti növények
5171	gazdag legelő	811	dohány
5172	sovány legelő	812	komló
5173	havasi legelő	82	gyógynövények
5174	kaszáló legelő	8211	sisakvirág
53	herfélék	8212	orvosi ziliz (fehér mályva)
531	vöröshere	8213	édesgyökér
532	bíborhere	8214	maszlagos nadragulya
533	korcsHERE	8215	illatos mentha
534	fehérhere	8216	gyűszűvirág
535	eperhere		
54	lucernafélék		
541	közönséges lucerna		
543	homoki lucerna		
544	komlós lucerna		
55	egyéb zöldtakarmányfélék		

8217	macskagyökérfű	2418	kalarábé
8218	üröm	2421	fejessaláta
8226	ópiumák	2451	spenót (paraj)
85	festéknövények	2452	céklarépa
8515	mályvaróza	2455	újjzélandi paraj
8552	sáfrány	2454	sóska
87	illatszernövények	2455	laboda
8711	rózsa	2441	spárga
8712	viola	2442	rebarbara
		2443	édeskömény
8715	muskátli	2445	árticsóka
8714	rezeda	2521	uborka
8715	levendula	2551	sárgadinnye
8716	tubaróza	2552	görögdiunye
8717	irisz	2541	óriástök
8718	jázmin	2545	közönséges tök
H2	Konyhakerti növények ¹	255	paradicsom
214	reték	256	tojáscsucor
2141	hónaposreték	258	paprika
216	zeller	2611	kömény
218	feketegyökér	2612	petrezselyem
219	torma	2615	ánizs
231	vöröshagyma	2614	koriander
232	rokambolhagyma	2616	kapor
234	fokhagyma	2621	kakukfű
235	salátahagyma	2622	majoranna
236	metéőhagyma	2625	borsfű
2411	fejeskáposzta (fehér- káposzta	2624	bazsalikom
2412	vöröskáposzta	2626	citrommélhfű
2415	karfiol	2627	rozma; in
2416	kelkáposzta	2628	zsálya
		51	virágkertészeti

II. Vetésterület.

Ebbe a rovatba minden év június hó 1. napjának megfelelő állapot szerint kell az egyes növényfélések vetésterületét kat. holdban bejegyezni. A kisebb üzemeknél, ahol egy-egy növényfélések adatai kat. holdban és négyszögölekben, vagy csak négyszögölekben fejezhetők ki, a négyszögölek számát 100 négyszögöltre kikerekítve tizedespont után kell beírni. Ebben az esetben csak a százasnak megfelelő számjegyek írandók (1—15), vagyis a százas minőséget jelző két zérus elhagyandó. Pl. egy kat. hold 1200 négyszögöl = 1.12, vagy 1400 négyszögöl = 0.14. A kikerekítésnél az 50 négyszögölnél kisebb területeket elhanyagoljuk, az ennél nagyobbakat (51—) száz négyszögölnél vesszük.

A tanácsadó, illetve az előjáró által eszközrendő gyors, arányos összehasonlítások esetében a száz négyszögöleket tizedestörtekben kifejezve a következő kat. hold értékekkel kell egyenlőnek venni:

100	négyszögöl	=	0.06	kat. hold
200	„	=	0.12	„ „
300	„	=	0.19	„ „
400	„	=	0.25	„ „
500	„	=	0.51	„ „
600	„	=	0.37	„ „
700	„	=	0.44	„ „
800	„	=	0.50	„ „
900	„	=	0.56	„ „
1000	„	=	0.62	„ „
1100	„	=	0.69	„ „
1200	„	=	0.75	„ „
1300	„	=	0.81	„ „
1400	„	=	0.87	„ „
1500	„	=	0.94	„ „
1600	„	=	1.00	„ „

¹ Ezeket csak abban az esetben kell felvenni, ha szántóföldön termelietnek.

A vetésterülettel egyidőben és ehhez hasonló módon kell bejegyezni azt a területet, amely az illető terménnyel való bevetést közvetlenül megelőző előkészítő munkálatok során istállótrágyázást kapott.

III. Terméseredmény.

Minden év december hó 31. napján az egyes növényfélések évi termés-eredményeinek megfelelő mennyiségi egység (métermázsa, hektóliter stb.) bejegyzésével kell kitölteni. Abban az esetben, ha a gazda ugyanabból a növényfélésegből főterményként és mellékterményként (lásd alább) is ért el termés-eredményt, itt csak a főterményként elért termés-eredményt jegyzendő be.

IV. Termésátlag.

Kitöltendő minden év január hó 1. napján az előző gazdasági év folyamán elért termés-eredmények figyelembevételével. Termésátlag = termés-eredmény osztva a kat. holdakban kifejezett területtel.

V. Értékesítés.

Kitöltendő minden év december hó 31. napján az év folyamán elért termés-eredmények figyelembevételével. Termésátlag = termés-eredmény osztva a kat. holdakban kifejezett területtel.

42 Szántóföldi melléktermények.

I. Általános megjegyzések.

Melléktermények azok a növényfélések, amelyeket a gazda valamely főterménnyel bevetett vagy bevetendő terület nagyobb kihasználása végett vet be.

A rovatokat a 41 pontnál mondottak értelemszerű alkalmazásával kell kitölteni.

II. Vetésterület.

Köztes az a melléktermény, amelyet a gazda a főterményből képzett sorok (csoportok stb.) közé vet vagy ültet. Pl. a kukorica közé babot, burgonyát, takarmánytököt stb.

Szegély az a melléktermény, amelyet a gazda a főterménnyel bevetett táblák szegélyeként (pl. kukorica esetében cirok), vagy a tábla kisebb-nagyobb részei között sorban (pl. burgonyatáblában kisebb-nagyobb távolságra mák) vetett vagy ültetett el.

Területi adatként nem a mellékterményre eső területhányad, hanem a főterménnyel és a mellékterménnyel együttesen beültetett (bevetett) terület adata irandó be. Pl. egy hold kukorica a főtermény, amelyben köztesként burgonya és tök, szegélyként pedig cirok van ültetve. Ez esetben a melléktermények számára fenntartott rovatokba külön kell beírni 1—1 kat. hold területtel köztesként a burgonyát és a tököt, illetve szegélyként a cirkot.

III. Terméseredmény.

A rovatokat a 41. pontnál mondottaknak megfelelően kell kitölteni.

IV. Mivel együtt.

Ebbe a rovatba annak a főterménynek a számát kell beírni, amelynek a közteseként vagy szegélyeként termeltetik a szóbanforgó melléktermény.

V. Értékesítés.

Mint a 41 pontnál. Abban az esetben, ha olyan mellékterményről van szó, amelyet a gazda főterményként is vetett vagy ültetett, az értékesítésre került mennyiséget csak ott kell beírni. Itt a rovatba ez esetben „—”-jelet kell tenni.

43 Szántóföldi másodtermények.

I. Általános megjegyzések.

Másodtermény az a növény, amelyet a gazda a főtermény aratása vagy aratás előtti kipusztulása után vet vagy ültet. Ide tartoznak a közbevetések, tarlóvetések is.

A rovatokat a 41. pontnál mondottak értelemszerű alkalmazásával kell kitölteni.

II. Vetésterület.

A rovatokat minden év szeptember hó 1. napján kell kitölteni az ugyanazon év június hó 1. napja után vetett másodterményekre vonatkozólag. A kitöltésnél egyébként ugyanúgy kell eljárni, mint a 41 pont esetében.

III. Terméseredmény.

A rovatokat a 41 pontnál mondottak szerint kell kitölteni.

IV. Mi után?

Ebbe a rovatba a vetésterületi rovatok kitöltésével egyidejűleg annak

a növénynek a számát kell beírni, amely a gazdálkodás rendje szerint a másodtermény előtti termény volt. Ugar esetében ezt kell beírni és nem azt a terményt, amely az ugar előtt volt.

V. Értékesítés.

Mint a 41. pontnál. Abban az esetben, ha olyan másodterményről van szó (utánvetés stb.), amelyet a gazda főterményként is vetett vagy ültetett, az értékesítésre került mennyiséget csak ott kell beírni. Itt a rovatba ebben az esetben „—”-jelet kell tenni.

44. A szántó föld összesítése.

A 41. pontnál a vetésterület bejegyzésére vonatkozó utasítások szerint kell az egyes rovatokat minden év június hó 1. napjának megfelelő állapot szerint kitölteni. A bevetett terület ideírt adatának egyeznie kell a 41. pont vetésterületi adatainak végösszegével. A szántóterület összesített adatának pedig egyeznie kell a 51. pontban a sajátkezelésű terület rovatban feltüntetett szántóterülettel.

45. Kert, szőlő, gyümölcsös.

Általános megjegyzések.

Az adatokat a 41. rovatnál II. alatt (vetésterület) közölt utasítások szerint kell kitölteni.

451 Könyhakert (házikert) az a kerti művelés alatt álló terület, amely elsősorban a gazda saját háztartási szükségleteinek előállítására szolgál, még abban az esetben is, ha a házikertben előállított termények egy (a gazda által felhasznált résznél kisebb) része értékesítésre kerül is.

Zöldségekert az a kerti művelés alatt álló terület, amely elsősorban a háztartáson kívüli értékesítés céljait szolgálja. Azok az egyébként kerti művelés célját szolgáló növények, amelyek szántóföldön termeltetnek, a szántónál és nem itt kerülnek feltüntetésre.

Virág- és díszkert a házikert méreteit meghaladó és kerti művelés alatt álló terület, amelynek célja vagy a virágok és dísznövények közvetlen vagy magtermesztés útján való értékesítése, vagy pedig elsősorban nem anyagi (üdülési, oktatási, kutatási stb.) célok kielégítése (közületi- és magán díszkertek, parkok).

452 Borszőlő.

Borszőlő az a szőlőféléseg, amelynek a fajtán alapuló rendeltetésszerű használata elsősorban a borsajtólás útján történő hasznosítás.

453 Csemegeszőlő az a szőlőféléseg, amelynek a fajtán alapuló rendeltetésszerű használata elsősorban az étkezési célokra történő hasznosítás.

454 Önálló gyümölcsös.

Önálló gyümölcsös az a terület, amelynek szándékolt főhasznvétele a gyümölcstermelés. Tehát azok a gyümölcsösök is itt tüntetendők fel, amelyek gyümölcsfaállománya még nem termő és így pillanatnyilag a főhasznvétele más. A vegyes szőlő-gyümölcsös területek minden esetben szőlőnek veendőek. Azok a szántó- vagy egyéb területek (rét, legelő, kert stb.), amelyek gyümölcsfasorokkal vannak szegélyezve, vagy amelyekben az okszerű gyümölcsösnek meg nem felelő módon nagyobb távolságra vannak ültetve a gyümölcsfasorok, esetleg a szétszórt gyümölcsfák, minden esetben szántónak, illetve annak a területnek veendőek, aminek a rajtuk lévő gyümölcsfák nélkül lehetne őket venni.

455 Gyümölcsfák.

Ebbe a rovatba minden év január hó 1. napjának megfelelő állapot szerint minden termő, illetve még nem termő gyümölcsfát fel kell venni, tekintet nélkül arra, hogy a szőbanforgó fa önálló gyümölcsösnek minősülő területen van-e ültetve vagy sem. Tehát a szőlőbe vagy az egyéb területre ültetett fák száma is bejegyzendő. Ugyanekkor kell az előző naptári év folyamán eladott gyümölcs mennyiségét métermázsákban bejegyezni. A saját üzemből fél- vagy egész termékké feldolgozott gyümölcs mennyiségét, amennyiben az feldolgozott állapotban kerül értékesítésre, mint nyersen eladottat kell figyelembe venni, vagyis a feldolgozásra került gyümölcsöt mint nyersen értékesítettet kell bejegyezni. Azt a gyümölcsmennyiséget azonban, amit a gazda saját háztartásában használ fel, akár feldolgozott akár nyers állapotban, nem kell bejegyezni.

Az egyes fafélések megnevezését az alanti sorrendben kell bejegyezni.

H	<i>Kertészet</i>	124	őszibarack
1	gyümölcsfák	131	dió
111	alma	155	mogyoró
112	körte	154	mandula
115	birs	155	gesztenye
114	naspolya	141	málna
121	éseresznye	145	piszke-egres
1212	meggy	145	szamóca
1215	sajtmeggy	146	áfonya
122	szilva	147	eperfa
1224	ringló	149	bodza
1226	kökény	148	borbolya
125	kajsziabarack		

456. Szőlő- és borértékesítés.

Minden év december hó 31. napján kell bejegyezni a naptári év folyamán termett és ugyanekkor az értékesítésre került bort (mustot) hektóliterben, valamint a termett, illetve eladott szőlőt métermázsákban. Termett szőlőként csak a mennyiség irandó be, amely nem kerül prés alá.

46. Réti, legelő.

Minden év június hó 1. napján a 41. pontnál a vetésterület bejegyzésére adott utasításoknak megfelelően kell a rovatokat kitölteni.

47. Mezőgazdasági terület.

Minden év június hó 1. napján a 41. pontnál a vetésterület bejegyzésére adott utasításoknak megfelelően kell a 44, 45, 46 (461, 462) számú rovatok összegeit beírni. Az ide beírt kat. hold adatnak egyeznie kell a 51 pontnál a sajátkezelésű mezőgazdasági terület kat. hold adatával.

5. Részbeadva—részbevéve.

Ide azokat a területeket, illetve azokon a területeken lévő növényfeleléseket kell bejegyezni, amelyeket a gazda nem állandó alkalmazottaival vagy készpénzért, illetve meghatározott terménymennyiségért felvett munkásaival műveltet meg, hanem a learatandó termés bizonyos hányadáért. A részes műveltetés lényege abban áll, hogy a részbe vevő nemcsak az aratás (termésbetakarítás) körül vállal munkát, hanem a művelés körül is. Vagyis az aratáson kívül más, esetleg az összes munkát is ő végzi. A részesbérlet esetében bérlet tárgyát képező területek is itt jegyzendők be. A részesbérlet esetében a gazdálkodás közvetlen menetét a bérlő állapítja meg, függetlenül attól, hogy a gazda a gazdálkodás sikerét igával vagy trágyával előmozdítja-e vagy sem, úgyszintén függetlenül attól, hogy a bérlőt a szerződés alapján valamilyen gazdálkodási rend köti-e vagy sem.

A terület adatát minden év június hó 1. napján az annak megfelelő állapot szerint, a kiadott (kapott) termés mennyiségét minden év december hó 31. napján a naptári év folyamán kiadott (kapott) mennyiségeknek megfelelően kell bejegyezni.

51. Részbe adva.

a) A gazdaság által részesművelésre kiadott terület esetében az egyes növényfelelések fejrovaiban a növényfelelés neve után Rm jelzést kell alkalmazni és ezután pedig fel kell tüntetni azt a hányadrészt, amelyet a részesművelő (tehát a munkás) kap ($\frac{1}{2}$, $\frac{2}{4}$, $\frac{3}{4}$, $\frac{1}{5}$ stb.). Ez a terület egyébként a gazdaság saját kezelésében lévő terület, amely a 51 pontnál nem mint bérbeadott, hanem mint sajátkezelésű terület szerepel. Ugyanígy bennfoglaltatik ez a terület a növénytermesztés (40—47. pontok) megfelelő rovataiban is. A termés rovatba a kiadott termésmennyiséget kell bejegyezni.

b) A gazdaság által részesbérletbe kiadott terület esetében az egyes növényfelelések fejrovaiban a növényfelelés neve után Rb jelzést kell alkalmazni és utána azt a hányadrészt, amelyet a bérlő kap. Ez a terület egyébként nincs a gazdaság saját kezelésében. A 51 pontnál mint bérbeadott terület szerepel. Ugyanígy nem foglalják benn a növénytermesztés megfelelő rovataiban sem. A termés rovatba a kapott (beszedett) termés mennyiségét kell bejegyezni.

52. Részbe véve.

a) A gazdaság által részesművelésre vállalt terület esetében az egyes növényfélések fejrovataiban a növényfélések neve után Rm jelzést kell alkalmazni, ezután pedig fel kell tüntetni azt a hányadrészt, amelyet a gazdaság mint munkavállaló kap. Ez a terület nem a gazdaság saját kezelésében lévő terület. A 31 pontnál tehát egyáltalában nem szerepel, ugyanígy a növénytermesztés egyes rovataiban sem. A termés rovatba a kapott termés mennyisége irandó be.

b) A gazdaság által részesbérletbe vett terület esetében az egyes növényfélések fejrovataiba, a növényfélések neve után Rb jelzést kell alkalmazni, ezután pedig azt a hányadrészt, amelyet a gazdaság mint bérlő kap. Ez a terület a gazdaság saját kezelésében lévő terület. A 31. pontnál mint bérbetett terület szerepel és mint ilyen, bennfoglaltatik a sajátkezelésű területben, valamint a növénytermesztés megfelelő rovataiban is. A termés rovatba a bérbeadónak kiadott termés mennyiségét kell bejegyezni.

6 Kisebb gazdasági ágak.

61 Selyemhernyótenyésztés.

Minden év október hó 1. napján kell kitölteni a folyó naptári év folyamán beváltott gubó mennyiségének a beírásával.

62 Házinyúl.

Minden év január hó 1. napjának megfelelő állapot szerint kell a törzsek (bakok) számának bejegyzésével kitölteni.

63 Méhészet.

A méhcsaládok számát minden év január hó 1. napjának megfelelő állapot szerint kell bejegyezni.

A termelt, illetve az értékesített méz mennyiségét a naptári évi adatok alapján minden év december hó 31. napján kell bejegyezni.

64 Háziipar.

Az első kitöltés alkalmával az űzött háziipar megnevezésével kell kitölteni.

a) A gazda vagy családtagjai által saját használatára űzött háziipar termékei csak a háztartáson belül kerülnek hasznosításra. Eladásra tehát nem termelnek.

b) Eladásra űzött háziipar mindaz, amelynek termékeiért a háztartás harmadik személyektől akár pénzt vagy terményt kap, akár bármilyen gazdasági ellenszolgáltatásban részesül.

7 Mezőgazdasági felszerelés.

71 Trágyatelep.

72 Gazdasági épületek.

73 Halastavak.

74 Uvegházak.

Az első kitöltés alkalmával kell a megadott vagy az értelemszerű mértékben kifejezett adatokat bejegyezni.

75 Mezőgazdasági gépek.

Minden év január hó 1. napjának megfelelő állapot szerint kell kitölteni. A gépek együttes számán kívül azok teljesítményét a megadott mértékegységben kifejezve kell bejegyezni. A gépeket az alanti jegyzék szerinti sorrendben kell bejegyezni. Az egyes gépekre vonatkozó teljesítmény mértékét a jegyzék közli.

Azokat a gépeket, amelyeknél (—)-ben közöljük a gép teljesítőképességének mértékét a táblázatnak az első részén kell bejegyezni, ahol a teljesítmény számára külön rovat van fenntartva. Azokat a gépeket pedig, amelyeknél a teljesítő képesség mértékét nem közöljük, a táblázatnak abba a részébe kell feljegyezni, ahol a teljesítmény számára külön rovat nincs. A gépek darabszáma mindkét esetben bejegyzendő. Ha több teljesítménnyel bejegyzendő gép van, akkor azok teljesítmény adatait egymástól (.)-vel elválasztva kell bejegyezni.

A gépek az alanti sorrendben jegyzendőek be (A betű és számjelzés beírandó).

A Mezőgazdasági erőgépek.

A 1 magajáró, (lokomobil) gőzgép (lóerő)

A 2 stabil, félstabil gőzgép (lóerő)

- A 5 egylokomotivos gőzszántógép (lóerő)
- A 4 kétlokomotivos gőzszántógép (lóerő)
- A 5 benzin-, benzol-, petroleum- vagy szeszmotoros lokomobil (lóerő)
- A 6 benzin-, benzol-, petroleum- vagy szeszmotoros stabil- (félstabil) gép (lóerő)
- A 7 benzin-, benzol-, petróleum- vagy szeszmotoros traktor (lóerő)
- A 8 nyersolajmotoros lokomobil (lóerő)
- A 9 nyersolajmotoros stabil- (félstabil) gép (lóerő)
- A 10 nyersolajmotoros traktor (lóerő)
- A 11 generátormotoros lokomobil (lóerő)
- A 11 generátormotoros stabil- (félstabil) gép (lóerő)
- A 12 generátormotoros traktor (lóerő)
- A 13 villamos dinamó (lóerő)
- A 14 villamosmotor (lóerő)
- A 15 szélkerék (szélturbina)
- A 16 vizikerék (viziturbina)
- A 17 járgány
- B gépi erővel hajtott mezőgazdasági munkagépek.
- B 1 magajáró motoreke (ekevasak száma és a munkaszélesség cm.)
- B 2 traktoreke, (billenőeke) ekevasak száma és a munkaszélesség cm.)
- B 3 sáncológép
- B 4 tárcsás borona (tárcsák száma, munkaszélesség cm.)
- B 5 kultivátor (vasak száma, munkaszélesség cm.)
- B 6 henger (munkaszélesség cm.)
- B 7 borona (munkaszélesség cm.)
- B 8 marokrakó aratógép (metszési szélesség cm.)
- B 9 kéveköto aratógép (metszési szélesség cm.)
- B 10 cséplőszekrény (dobszélesség mm.)
- B 11 szalmakazalozó-elevátor (annak a cséplőszekrénynek a dobszélessége mm-ben, amelyhez a kazalozó tartozik)
- B 12 széna- és szalmasajtó
- B 13 (dobos vagy tárcsás) szecs kavágó
- B 14 takarmányzuzó (hány lóerős motor kell hozzá)
- B 15 kukoricaszártépő
- B 16 kerekas vagy dobos silótöltő
- B 17 daráló (hány lóerős motor kell hozzá)
- B 18 kukoricamorzsoló
- B 19 répavágó
- B 20 herefejtő
- B 21 kombinált vetőmagtisztító, szelektor
- B 22 fölöző, szeparátor
- C Állati vagy emberi erővel hajtott munkagépek.
- Talajművelőgépek.*
- C 1 egyvasu eke
- C 2 kétvasu, iker-, billenő eke
- C 3 háromvasu eke
- C 4 faeke
- C 5 töltőgető
- C 6 altalajlazító
- C 7 kultivátor-extirpátor (vasak száma, munkaszélesség)
- C 8 mélyítő eke-grubber
- C 9 réthasogató-scarificator
- C 10 fogasborona (fogak száma)
- C 11 lánchorona (munkaszélesség cm.)
- C 12 tüskés-tövises borona (munkaszélesség cm.)
- C 13 tárcsás borona (tárcsák száma, munkaszélesség cm.)
- C 14 sima henger (munkaszélesség cm.)
- C 15 szöges henger
- C 16 gyűrűs henger
- C 17 rögtörő henger
- C 18 fogatos kapálógép-lókapa (sorok száma)
- vető-, műtrágyázó-, ültetőgépek*

- C 19 sorvető-, kanalas, tolókorongos, tológyűrűs vetőgép (vetőcsövek száma, hány soros)
- C 20 műtrágyaszoróval kombinált vetőgép (hány soros)
- C 21 fogatos műtrágyázógép (munkaszélesség cm.)
- C 22 fogatos trágyaléöntöző
- C 25 fogatos burgonyaültetőgép
- C 24 fogatos kukoricaültetőgép
- C 25 egyéb . . . . . ültetőgép
arató és terménybetakarítógépek
- C 26 fogatos kaszálógép (metszési szélesség cm.)
- C 27 marokrakó aratógép (metszési szélesség cm.)
- C 28 kéyekötő aratógép (metszési szélesség cm.)
- C 29 lógereblye (munkaszélesség cm.)
- C 30 fogatos burgonyakiemelőgép
- C 31 fogatos répakiemelőgép
rovar- és gyomirtógép
- C 32 fogatos rovarirtógép
- C 33 fogatos gyomirtógép
cséplő-, magtisztító- és osztályozógépek
- C 34 járgányos cséplőszekrény (dobszélesség mm.)
- C 35 szelelő, rosta nélkül
- C 36 magtisztító rostával, gabonarosta
- C 37 konkolyozó, trieur
- C 38 csigás trieur
- C 39 kézihajtású kombinált vetőmagtisztító, szelektor
takarmány előkészítő gépek
- C 40 kézihajtású szeleskavágó
- C 41 kézi daráló
- C 42 kukoricamorzsoló
- C 43 répavágó, szeletelő
- C 44 burgonyagözlő
- C 45 burgonyaosztályozó
- C 46 takarmányfüllesztő
- D egyéb gépek
- D 1 kukoricaszárítógép
- D 2 egyéb . . . . . terményszárítógép
- D 3 keltetőgép (. . . . .db. tojásra)
tejgazdasági gépek
- D 4 bordás tejhűtő
- D 5 tejcentrifuga és szeparátor, kézihajtású
- D 6 vajköpülő
- D 7 vajgyurógép
- D 8 egyéb vajkészítőgép
- D 9 sajt- és turósajtó
- D 10 sajtüst
- D 11 közvetlen aláfűtésű pasztöröző gép
- D 12 gőzfűtéses pasztöröző gép
- D 15 egyéb . . . . . tejgazdasági gép vagy eszköz
szőlő-, gyümölcs-, és borsgazdasági gépek
- D 14 kézi permetezőgép
- D 15 fogatos permetezőgép
- D 16 szénkénegező
- D 17 porozó
- D 18 szőlőgyümölcs zúzó, daráló
- D 19 vaskeretes szőlősajtó (kosár átmérő cm.)
- D 20 hidraulikus és gépi erővel hajtott szőlősajtó
- D 21 fejtőszivattyú
- D 22 bor, must pasztöröző gép
- D 23 borszűrő
- D 24 gyümölcsaszaló
- D 25 egyéb . . . . . szőlő, gyümölcs és borsgazdasági gép
egyéb gépek és közlekedési eszközök

- D 26 egyéb . . . . . mezőgazdasági stb. gép
 D 27 teherautó (raksúly tonna)
 D 28 személyautó (lóerő)
 D 29 kocsí
 D 30 szekér
 D 31 egyéb . . . . . gépi, állati vontatású jármű

Az adatokat minden év december hó 31. napjának megfelelő állapot szerint tojás, lúd, kacsá, pulyka (gyöngytyúk) esetében a magának meghagyottak egységben írandók be. Az eladásnál a naptári év adatait kell beírni.

15. Évente elad . . . Minden év december hó 31. napján az év folyamán eladott termés mennyiségének bejegyzésével kell kitölteni.

8 Állattenyésztés.

81 Állatállomány.

I. Általános megjegyzések.

Az egyes rovatokba (szaporulat, apadás, állomány, megjegyzések) az egyes állatoknál az alant részletesebben kifejtett utasítások szerint kell az adatokat bejegyezni. A bejegyzés időpontja minden év január 1. napja.

II. Szaporulat.

A szaporulat akár tenyésztés, akár vétel folytán következett be, mindenkor darabszám szerint írandó be. Szaporulatként kell bevezetni az egyes korosztályokból a saját nevelés és az idő előrehaladása folytán más korosztályba átkerülő állatokat is (korosbítás). Pl. egyéven aluli borjú saját nevelés folytán egyéven felülivé válik, vagy a növendékmarha ugyanígy magasabb korcsoportba kerül. Ez mint tenyésztési szaporulat kerül bejegyzésre. Szaporulatként az első kitöltés alkalmával a kitöltés napját megelőző naptári év szaporulatát kell bejegyezni.

III. Apadás.

A szaporulathoz hasonlóan kell bejegyezni az apadást is, mégpedig eladás, vágás, elhullás, kiöregedés szerinti részletezéssel.

IV. Állomány.

Ide a felvétel napján található állomány teljes száma írandó be. A szaporulat és az apadás mérlege adja ki az állomány adatát.

V. Megjegyzés.

Ebbe a rovatba az állományfajta jellege írandó be a szokásos rövidítésekkel, pl. lovaknál hv = hidegvérű, mv = melegvérű, szarvasmarháknál mvt = magyar vöröstarka, m = magyar fajta, sertéseknél b = berkshiri, m = mangalica stb. Ide kell beírni tk jelzés után a törzskönyvezett állomány darabszámát. Nagyobb járvány alapján történt elhullások vagy kényszer-vágások esetében pedig a járvány megnevezését is.

VI. Állatállomány számosállatban.

Az állatokat a következő számítási kulcs szerint kell számosállatban kifejezni:

- Egy számosállat = egy ígás- vagy tenyészlő,
 = egy tenyészbika,
 = egy tehén,
 = egy ökör,
 = két növendékmarha,
 = két növendéklő,
 = két öszvér,
 = két szamár,
 = négy borjú,
 = négy csikó,
 = négy tenyészkan,
 = négy tenyészkoça,
 = nyole süldő,
 = nyole birka,
 = nyole keeske.

Az adatokat minden év december hó 31. napjának megfelelő állapot szerint kell kitölteni. Egy ültetett tyúkalja = 20 db. tyúk vagy keltetőgép alá tett tojás. Lúd, kacsa, pulyka (gyöngytyúk) esetében a magnak meghagyottak számát kell beírni. Az eladott baromfiak, illetve termékek a megadott mértékegységben irandók be. Az eladásnál a naptári év adatait kell beírni.

83 Tejtermelés.

Az adatokat minden év december hó 31. napján az évi összesített adatok alapján kell beírni.

84 Egyéb értékesítés.

Ide azon termények (termékek) értékesítési adatai jegyzendők be, amelyekre sem a növénytermesztés, sem a kisebb gazdasági ágak, sem az állattenyésztés rovataiba értékesítési adat nem került bejegyzésre. Pl. istállótrágya, széna, szalma stb.

9 Egyéb üzemi adatok.

91 Üzemi specialitások.

Ide az első kitöltés alkalmával azt a szokott gazdálkodás kereteitől eltérő speciális gazdasági ágazatot kell beírni, amellyel az üzem esetleg foglalkozik, mindegy, hogy ez a specialitás a növénytermesztés vagy állattenyésztés stb. területén szerepel-e.

92 Technikai melléküzemek.

Ide az első kitöltés alkalmával azokat a technikai melléküzemeket kell bejegyezni, amelyek vagy a szóbanforgó gazdaság esetében a rendes gazdálkodás kereteit túlhaladják, vagy (nagyobb gazdaságok esetében) a rendes gazdálkodás kereteit nem haladják ugyan túl, de önmagukban is nagyobb méretűek (daráló, malom, szárító, mg. szeszgyár, tejüzem stb.). A feldolgozott anyag és az értékesített áru mennyiségét értelemszerű mértékegységben minden év január hó 1. napján kell az elmúlt naptári évre vonatkozóan bejegyezni.

95 Megjegyzések.

Ide minden év december hó 31. napján az időjárásra, valamint a gazdálkodás rendes menetét a szokottnál nagyobb mértékben zavaró vagy előmozdító körülményekre utaló megjegyzéseket kell beírni.

III. Részletes megjegyzések

a mezőgazdasági üzemlap kitöltésére és használatára.

01—05 Értelemszerű az üzemívnél közöltek alapján.

1. Ellátottak, értelemszerűen az üzemívnél 11—13. pontok alatt közöltek figyelembevételével.

2. Föld, értelemszerűen az üzemívnél 31. pont alatt közöltek figyelembevételével.

3. Növénytermesztés, értelemszerűen az üzemívnél a 41—43 pontok alatt közöltek figyelembevételével. Először a főtermények, utána a melléktermények és végül a másodtermények adatait kell beírni. A főterményként vett növények után (F), a mellékterményként vett növények után, köztesek esetében (K), szegélynövények esetében (Sz), a másodterménynek veendő növények után (M) jelzés irandó. Az azonos jelzésű növények felsorolásának végén az utolsó növényt alá kell húzni.

4. Gyümölcsfák száma, értelemszerűen az üzemívnél 455 pont alatt közöltek figyelembevételével.

5. Lakásviszonyok. Ahol a válasz a van—nincs szócskával meg van adva, a megfelelőt alá kell húzni. A lakószobáknál azok számát kell beírni. A házikertnél annak a négyszögletben kifejezett területét kell beírni. A házikert meghatározását az üzemív 451. pontja alatt közöltük.

6. Legeltetési jog. Az első kitöltés alkalmával kell azt a számos állatszámot beírni, amit a gazda közbirtokossági illetősége, vagy az általa fizetett szájbér (fűbér) alapján közlegelőn vagy más tulajdonát képező magánlegelőn legeltethet.

7. Szőlő és gyümölcs értelemszerűen, az üzemívnél 452—453 pontok alatt közöltek figyelembevételével.

8. Állatállomány értelemszerűen, az üzemívnél 81 pont alatt közöltek figyelembevételével.

9. Baromfitenyésztés értelemszerűen, az üzemívnél 82 pont alatt közöltek figyelembevételével.

10. Selyemtenyésztés értelemszerűen, az üzemívnél 61 pont alatt közöltek figyelembevételével.

11. Házinyúl értelemszerűen, az üzemívnél 62 pont alatt közöltek figyelembevételével.

12. Méhészet értelemszerűen, az üzemívnél 65 pont alatt közöltek figyelembevételével.

13. Kiépített trágyatelep, a megfelelő van—nincs szöcska aláhúzásával.

14. Mezőgazdasági felszerelések, gépek, eszközök értelemszerűen, az üzemívnél 71—76. pontok alatt közöltek figyelembevételével.

15. Évente ad... minden év december hó 31. napján az év folyamán el adott termény mennyiségének bejegyzésével kell történni.

16. Milyen háziipart üz? Értelemszerűen, az üzemívnél 64 pont alatt közöltek figyelembevételével.

TARTALOM.

Előszó. *Irta Magyary Zoltán.*

1. §. Az általános mezőgazdasági üzemi áttekintés szüksége és fogalma.	5
2. §. Kísérletek a mezőgazdasági üzemi áttekintés biztosítására.	8
3. §. A mezőgazdasági üzemi áttekintés elvi megfontolásai.	20
4. §. A mezőgazdasági üzemi és üzemalap.	26
5. §. A mezőgazdasági üzemi áttekintés és a közigazgatási adattárak.	27
<i>Függelék.</i> Utasítás a mezőgazdasági üzemív és üzemlap kitöltésére, vezetésére és használatára.	29

Melléklet. Mezőgazdasági üzemív és üzemlap.